

1199

1934

ՀԱՅԿԵՐԱՆ
ՅԵՐԵՎԱՆ

ՌԵՆԵՍԱՆ

4

საქართველოს
საბჭოთაო
საგარეო
აღმართობის
სამსახური

ორნატი

საკოლიტიკო კრებული

მეოთხე

Ornati

Recueil politique géorgien

ივლისი — აგვისტო

პარიზი

1934 წ.

29 აბვისტო

1924 — 1934 წ.

აქ თავის ქალას მეოცნებეთა ლოკავდა ძალლი
ახალი ღმერთის ძიებით დაღლილს
ნთქავდა თხრილები

ს. თავაძე

სარწმუნოებრივ გატაცებაზე უფრო მაღალი, უფრო მძლავრი იყო იმის განცდა, რაც დამოუკიდებლობამ მოაბრუნა ჩვენში. და თუ ჩვენ თხრილები გვნთქავდა, ამ მსხვერპლს უდიდესი სიყვარულით ვიღებდით. ყველაზე დიდი აგვისტო არის ამ მსხვერპლში.

ათი წელია მას შემდეგ და ათი წელი საკმაო მანძილია, რომ აგვისტოს აჯანყებას დაშვებული თვალებით დაეხედოთ; გულცივად გავსინჯოთ ის საბედისწერო მიზეზები, რის გამოც ხალხი სდგამდა ამ უდიდესი მნიშვნელობის, მაგრამ ამავე დროს უალრესად საბედისწერო ნაბიჯს; ნაბიჯს, პოლიტიკურად დასაშვებს, მორალურად გამართლებულს, ეროვნული ღირსების საზრისით სწორს, მაგრამ ჩვენს პირობებში და ქართული ინტერესებისათვის მიზანშეუწონელს, სახიფათოს, დაუშვებელს.

არის მდგომარეობა, როცა გულცივი განსჯა ძნელი მოსახდენია, ისეთ საკითხშიც, როგორიც არის აჯანყება, როცა სასოწარკვეთა უმაღლეს წერტილს აღწევს, მღელვარება თავდავიწყებამდე მიდის და გინდა ფიზიკურ აკტში გამოხატო იმ მაღალ მისწრაფებისადმი თავგანწირვა, რომელსაც მტერი აღრჩობს.. რუსეთის ძალმომრეობამ უსაზღვრო ბოღმა დააგროვა ქართველ ხალხში, რაც ციებასავით აბორგებდა მის სხეულს. ასეთი მდგომარეობა იყო 1921 წ. დამარცხებიდან 1924 წ. აგვისტომდე. არც შემდეგ შეცვლილა მისი პირობები, პირიქით, გაუარესდა, მაგრამ შემდეგ მას განძრევის თავიც აღარ აქვს...

1921—24 წ... ყველა ის მიზეზები, რაც ეროვნულ აჯანყებას ამბობენ, ხორცს ასხამს, ძალუმაღ საგრძნობი და ხელსახები იყო.

აჯანყების მიზეზებზე სხვა და სხვა აზრი იყო და არის, როგორც აქ, ისე საქართველოში. ამის შესახებ ბევრი საბუთებიც არსებობს, მაგრამ ეს საბუთები ჯერჯერობით მთლიანად ხელმიუწვდომელია, მაგრამ მისაწვდომიც რომ იყოს, მისი გამოქვეყნება ამა თუ იმ აზრის დასასაბუთებლად, დროულიც არაა.

მიუხედავად ამისა, ამ საკითხს მაინც უნდა შევეხეთ. ამ შემთხვევაში ჩვენ გვინტერესებს აჯანყების მიზეზთა არსი, მისი ატმოსფერო, მისაშინაგანი და საგარეო საწყისები, მისი ფსიქოლოგიური და პოლიტიკური გარემო.

1921წ. საქართველოს პირველი რესპუბლიკის დაპყრობა რუსეთის მიერ, ეს იყო ჩვენის მხრივ უდიდესი მარცხი და არა დამარცხება, მარცხი უცნაური. უმძიმესი, გამოუსწორებელი. ჩვენი ისტორია და ქართველი ხალხის არც ერთი თაობა არ აპატიებს მაშინდელ ხელმძღვანელობას იმ დაუდევრობას, უთაობას, სილაჩრეს, რაც მათ თავდაცვის საქმეში გამოიჩინეს. ჩვენი სახელმწიფო ისე დაიპყრო შტერმა, რომ მსხვერპლის გაღებაც ვერ შოვახერხეთ. რუსეთ-საქართველოს ომი რამოდენიმე ასეულს ითვლის მხოლოდ, მაშინ როცა ათასები უნდა მიგვეცა... შემდეგ ხომ გამოირკვა, რომ მაგარი წინააღმდეგობით დამაგრება შეიძლებოდა და რომც ვერ დავმაგრებულყავით, ჩვენი ფიზიკური ძალების უკანასკნელი მარაგი მაინც უნდა გავგველო... ამ დროინდელი რუსეთი სამოქალაქო ომის და შიმშილით დასნეულებული, სულს ძლიეს ითქვამდა... და ასეთ მომხდურ მტერს მაგარი დარტყმა უთუოდ დააჩოქებდა...

ერს როცა საგარეო საფრთხე უდგას, მაშინ ძალების დაზოგვა და ანგარიში არ არსებობს, რადგან არ არსებობს ეროვნული და სახელმწიფოებრივი უბედურება, რომელიც დაპყრობას უდრიდეს. ამბობენ — ეროვნული აღელვება არ იყო, ხალხმა არ იბრძოლაო. ეს სწორი არაა, მაგრამ თუ ეს ასე იყო, სწორედ აქ არის ჩვენი ხელმძღვანელობის უმაღლესი დანაშაული. რა ხელმძღვანელობა არის ის, რომელიც ერს საგარეო მტრის წინააღმდეგ ვერ დარაზმავს... ვერ აბრძოლებს? ასეთი ხელმძღვანელობა სასჯელის ღირსია და არა ხელმძღვანელობის... ვინ იტყვის, რომ მთავრობას ნდობა არა ჰქონდა, უმრავლესობა არა ჰყავდა, მთელი ერის თანაგრძნობა მასთან არ იყო!... მაშ რაში იქმნა გამოყენებული ყოველივე ეს?

როცა მტერი ქვეყანას დაეპატრონა, თვითელი ქართველი თავის თავს მწარედ ეკითხებოდა...: რა მოხდა! როგორ დავმარცხდით?... —

ქართველი კაცი არ გრძნობდა თავს დამარცხებულად. ეს გარემოება დღითი დღე ზრდიდა შურის ძიების, ხელმეორედ დაკვრის და გაბრძო-

ლების განწყობილებას. აჯანყების მიზეზთა ერთი მთავარი საწყისიდან მოდის.

ამას ემატება მეორე: — დამპყრობის პოლიტიკა. მახვილით გაბატონებულმა რუსულმა კომუნიზმმა დაიწყო შექრა ყველგან: — სკოლაში, მწერლობაში, საზოგადოებაში, ოჯახში. ეს შექრა ამახვილებდა დაპირისპირების გრძნობას, აფორიაქებდა მოქალაქეობრივი ყოფის ყველა საფუძვლებს, ააფთრებდა თვითნებულ მოქალაქის გულს... დაიწყო ხალხმა ტყეში გაჭრა, აქიქ მოხელეების თვითნებური გასამართლება, კუთხური აჯანყებები... სვანეთის, მთიულეთის, კახეთის... საერთო ხელმძღვანელობის გარეშე, სტიქიურად, პირდაპირ, უანგარიშოდ. ამ ხანებში კარგა ხნით უკვე შექმნილი იყო სამხედრო ცენტრი და დამკომი. ფარულ ორგანიზაციათა ქსელით დაიფარა მთელი საქართველო, და ეს ქსელი შეტ წილად სამხედრო ხაზით მუშაობდა. ვინც საქართველოში იყო იმ ხანად, ის ალბად კარგად იცნობს მაშინდელ განწყობილებას. ცივი გასაჯა რომ გული-თქმაში დაიძირა, აზრი რომ ბოლშევიკებს და მთვარეულივით რომ აილანძა მთელი ერი. საქართველომ ამ დროს ქარიშხლის მიერ ატანილ ტალღებივით ღელავდა. და ეს ღელვა ტკივილებით დაოკებული და უხმო იყო.

სოციალური ყოფის და მოქალაქეობრივი ცხოვრების ის უცნაურა და ველური მსხვერვა, რასაც განიცდიდა ამ ხანებში ქართული სახელმწიფოებრივი და ეროვნული სხეული, სხვისთვის ძნელად გასაგები, მაგრამ ჩვენთვის მძიმე და მწვავედ ასატანი, ყოველ-დღიურად აღიდებდა ასაფეთქებელ მასალის ოდნობას, როგორც ვეებერთელა ქარხანის მიერ ყოველდღიურად დამზადებული მილიონი ყუმბარები. ჩვენ დავექანეთ მოლიპულ დაღმართზე... ქართველი ხალხი სარწმუნოებრივი მიბრჯენილობით ატანილი, დაკვრაზე ფიქრობდა და ყოველ დღე ამის ფარულ სამზადისში იყო.

დაპატიმრება, გადასახლება, სატუსალოებში წამება, გაუსამართლებლად სიკვდილით დასჯა, რომელსაც დაუზოგავად აწარმოებდა დამპყრობი ხელისუფლების პოლიცია, ოდნავ ვერ შეანელა და ვერ მოსტეხა ეს განწყობილება. ჩვენ რომ ქართულ რეაქციასთან გვეკონებოდა საქმე და არა უცხო. შემოჭრილ მტერთან, ვფიქრობ. მაშინ ქართველი ხალხი იარაღს ხელს არ მოჰკიდებდა. ამ ხანებში პოლიტიკური მონობა ისე არ ხუთავდა ჩვენს სულს, ისე არ აღრჩობდა ჩვენს შინაგან არსებას, ისე არ ამდაბლებდა ჩვენს ეროვნულ ღირსებას, როგორც უცხო ბატონობის უღელი. ეს მიზეზი იყო უთუოდ ყველა დანარჩენ მიზეზთა წინამძღოლი, ჩვენი ხალხი რომ აჯანყებისაკენ ისროლა.

აჯანყებისათვის დრო შეტად არა ხელსაყრელ პირობებში იქმნა შერჩეული. ამ ხანებში რუსეთის მდგომარეობა შიგნით და გარედ თანდა-

თან მტკიცდებოდა. ადგილობრივ ჩვენმა მებრძოლმა ხელმძღვანელებმა ჯეროვანად ვერ დააფასა ეს. მნიშვნელოვანია ის გარემოება, რომ საქართველო ამ დროს მოწყვეტილი იყო მთელ მსოფლიოს. პრესა და რადიო, მეოცე საუკუნის ეს უდიდესი იარაღი, სოციალ-პოლიტიკურ და ერთა-შორისო ვითარებათა საკითხების გარკვევასა და დაფასებაში მოიჭრა და დაიხურა. ქვეყანა დაყრუვდა და დაიბანგა — საზოგადოებრივი აზრი ქვეცნობიერებაში, ვარაუდებში და ჭორებში ბორგავდა. ამას ემატებოდა გადმობეჭვილების პრესა — ცალმხრივი, მიკერძოებული, ყალბი... მთელი ევროპა ჩვენს მხარეზეა, მეორე ინტერნაციონალი და მთელი დემოკრატიული ძალები ჩვენ თანაგვიგრძნობს, კომუნისტების დღეები დათვლილია, იბრძოლეთ, გამაგრდით... თითოეული წერილი, თითოეული ცნობა, თითოეული ქრონიკა ამ დებულებათა მიხედვით იყო შედგენილი. მართალია, ამ გადმობეჭვილების პრესას მალული ხალხი კითხულობდა უმთავრესად. მაგრამ ყველაფერი ეს გადადიოდა ხალხში უფრო შეფერილად, უფრო გაზვიადებულად. მართლა იყო ეს ასე? რასაკვირველია, არა. ქართულ საქმეს ევროპის საზოგადოებრივი აზრის მცირე და უმნიშვნელო ნაწილი თანაუგრძნობდა მაშინ და თანაუგრძნობს ეხლაც. ამ ცარიელ თანაგრძნობას მაშინ ჩვენთვის არსებითად დიდი ღირებულება არ ჰქონდა. ეხლა რომ მაშინდელი პრესა გადაიკითხვით („თავისუფალი საქართველო“, სტამბოლი) ტანში ქრუანტელი და გივლით. რა იყო ეს — უფიცობა თუ უთაობა. უთუოდ ორივე ერთად... გადმობეჭვილობაში მყოფ ყოფილ ხელმძღვანელობას გულ - უბრყვილოდ სწამდა ან ოცნებობდა, და ამ ოცნებით თავის თავს მათთან მყოფ ქართველობას და იქ ქართველ ხალხს აჯერებდა, რომ საქართველო რამოდენიმე თვეში განთავისუფლდება... ერთი თვე — ორი თვე, გაზაფხული, შემოდგომა, ერთი წელი. — ასე უთავბოლოდ ანგარიშობდნენ და ვარაუდობდნენ. ამას ჰქონდა გავლენა მაშინ ქართველი ხალხის ფსიქოლოგიაზე. ჩვენი ხალხი მაშინ ისეთ პირობებში იყო, რომ უიმედო იმედსაც ერთგვარ ანგარიშში აგდებდა. მაგრამ ვინ იფიქრებდა, რომ უცხოეთიდან მოტანილი პრესა, საიდუმლო წერილები და სანდო ხალხის მიერ გადმოცემული ამბები ყალბი და უსაფუძვლო იყო. მით უმეტეს, მიუხედავად ბევრი მარცხისა, აჯანყებამდე მაინც დიდი ნდობით ეკიდებოდნენ აქაურ ყოფილ ხელმძღვანელობას. ყველა ამ მიზეზებს, ერთად აღებულს, ქართველი ხალხი განწირულივით მიჰყავდა აჯანყებისაკენ.

შემცდარია ის შეხედულება, თითქო ყოფილმა ხელმძღვანელობამ ჩვენს ხალხს უცხოეთიდან აჯანყების იდეა თავზე მოახვია. რომ მთავარი და არსებითი მიზეზები ადგილობრივ არ ყოფილიყო, გარედან ჩვენ ხალხს ასეთ ნაბიჯს ვერავინ გადაადგმევინებდა. მაგრამ როცა ადგილო-

ბრივ ყველა მიზეზები ჭარბად იყო, ყოფილმა ხელმძღვანელობამ უარესად მავნე როლი ითამაშა: ამ ჭარბ მიზეზებს მან კიდევ თავის მხრივ ერთი ზედმეტად მიუმატა. მათ რომ გარკვეულად აჯანყების საწინააღმდეგო პოზიცია დაეკავებიათ, დაბეჯითებით გაეფრთხილებიათ ქართველი ხალხი, რომ მას იარაღისათვის ხელი არ მოეკიდა... ეს მაინც ვერ შეაჩერებდა იმ ხანძარს, რომელიც საქართველოში 29 აგვისტოს ავარდა. მაგრამ ამით ყოფილი ხელმძღვანელობა თავიდან აიცილებდა იმ დიდ მორალურ და პოლიტიკურ დანაშაულს, რომლის სიმძიმეს ისინი სამარეშიც ვერ მოიცილებენ. ამ ხელმძღვანელობის დასახასიათებლად უდავგლო არ იქნება ნ. ჟორდანიას პატარა წიგნაკი „რა მოხდა“ გავიხსენოთ — აქ იგი სცდილობს აჯანყების უარყოფითი და დადებითი მხარეები მონახოს. მთელი წიგნაკი ისეა დაწერილი, თითქო ვიღაც პროვინციელი გაზეთის თანამშრომელი სწერს სადღაც მომხდარ ამბებზე... უიარაღო ხალხი მეტი გამოვიდა, ვიდრე იარაღიანი, შენიშნავს ჟორდანიას, და აჯანყებაც ამან დაამარცხაო. მისი აზრით პირიქით უნდა ყოფილიყო — და იმოწმებს მარქსს(!). ნოე ჟორდანიამ არ იცოდა, რომ ჩვენ ხალხს იარაღი საკმაო მაშინ არ ჰქონდა, როცა თვითონ სახელმწიფოს სათავეში ედგა? როცა რუსეთმა დაგვიპყრო და ყველაფერი დავკარგეთ, შემდეგ ვინ მოგვცემდა ამ იარაღს?! ეს წიგნაკი იმ განზრახვით არის დაწერილი, რომ თავისი დანაშაული იქ დამარცხებული ხალხისთვის გადაებრალეზია... ნ. ჟორდანიას ნაჩვევია დანაშაული სხვებს გადააბრალოს და ეს ამ შემთხვევაში გასაკვირი არ არის. მხოლოდ ირაკლი წერეთელი აუმხედრდა ამ უდარდელი ხალხის პოლიტიკასა და საქმეს. ირ. წერეთელი — ეს საქართველოს სოციალდემოკრატიული პარტიის სინიდისი და უმაღლესი მორალი, და ჩვენ დავინახეთ, როგორ ამოეპყრენ მას.

აგვისტო-სექტემბრის დღეებში ქართველ ხალხს მარცხი არ უნახავს, არამედ იგი დამარცხდა. დამარცხდა უთანასწორო ბრძოლაში, მსოფლიოს მეექვსედ ნაწილთან დატაკებაში, სხვისი იარაღისა და დანმარების გარეშე. საკუთარი შეილების სისხლს ისროდა იგი ამ დღეებში ყუმბარების მაგივრად. საკუთარი მამებისა და ძმების გულეები დაიფარა მან ჯავშნად და სიმაგრედ, და თუ ეს გულეები გაიხვრიტა, ჩვენმა ხალხმა აქ ქართული ფიცი დადვა. ფიცი ძნელად გასატეხი და ძნელად დასავიწყი. მან დღეს კარგად იცის: უცხოეთში მყოფ ხელმძღვანელობის ღირებულება და საკუთარი მტრის სიძლიერე. მისი მომავალი ბრძოლის მიცემა ბოლშევიკთა და ტკივილებით კი არ იქნება ნაკარნახევი, არამედ ცივი განსჯითა და ანგარიშით.

„საქართველოს საბარემო პოლიტიკის“ შესახებ

(ისტორია და არა ზღაპარი)

წერილი პირველი

ვინც ქართველი ერის ისტორიას ცოტათი მინც იცნობს, მისთვის სადავო არ არის ის დებულება, რომ საქართველო, ვითარცა სახელმწიფოებრივ-პოლიტიკური არსება, თამარ მეფის ხანას შემდეგ უკვე მოიშალა. საქართველო, რომელიც მთელი ორი საუკუნის განმავლობაში ერთს, მთლიანს სახელმწიფოებრივ ორგანიზმს წარმოადგენდა, გარეშე და შინაგან მიზეზთა გამო, დაირღვა და დაიშალა. და საქართველოს მაგიერად ჩვენ თვალ წინ ქართველი ერის სახელმწიფოების, ქართველი ერის სამეფოების ისტორია იწყება.

თვით სიტყვა „საქართველო“ სიტყვა „ქართლი“-დანაა წარმოშობილი; ანუ როგორც ძველად ხმარობდნენ: „ყოველი ქართლი“, „ერთობილი ქართლი“, — და აქედან ნაწარმოებია „საქართველო“ და თავდაპირველად იგი გულისხმობდა მიწა-წყალს, „ყოველისა ქართველთა ნათესავისა“, — ანუ მხარეთ, რომელნიც ქართველთა მოდგმით იყო დასახლებული. რუის-ურბნისის საეკლესიო კრებაში მოხსენებულა, რომ ანდრია მოციქულმა შემოიტანა „ქადაგებაი სახარებისაი ყოველსა ქვეყანასა საქართველოსასა“-ო. პირველადი მნიშვნელობით სიტყვა — საქართველო — ეროვნულ-კულტურულ გარემოცულობას გამოხატავდა და შემდეგ, როცა ქართული ტომები ერთ მთლიან სახელმწიფოებრივ სხეულში მოექცენ, ამ სიტყვას პოლიტიკური და სახელმწიფოებრივი განაღდებაც მიეცა.

ორი საუკუნის განმავლობაში საქართველო როგორც ერთიანი სახელმწიფო არამც თუ მარტო კავკასიაში, არამედ მცირე აზიაშიც განსაკუთრებულ როლს თამაშობდა, — და თამარ მეფის დროს, მან აქ პირველი ადგილიც დაიჭირა. ხოლო 1236 წლიდან საქართველოს საზღვრებს განუწყვეტლივ გარეშე მტერი ეხეთქება, რომლის კირთებს ქვეშ ეს ქვეყანა ინგრევა. 1285 წლიდან გიორგი ბრწყინვალემდე (1313 — 1346) საქართველო ვითარცა მთლიანი სახელმწიფო აღარ არსებობდა, ხოლო გიორგი ბრწყინვალემ კვლავ შესძლო მის ნაწილთა გა-

ერთიანება, ოღონდ თემურლენგის შემოსევამ კვლავ დაამსხვრია იგი და შემდეგ მხოლოდ ალექსანდრე პირველი (1414 — 1442) შეეცადა საქართველო ოსეე განემთელებია. ხოლო მის შემდეგ, გარეშე მტერთა მუდმივ შემოსევათა გამო და შინაურ ძალთა ცენტრისაგან სრბოლის წყალობით — საქართველო საბოლოოდ დანაწილდა და მეხუთმეტე საუკუნეში უკვე დამოუკიდებლად არსებობს: ქართლის სამეფო, კახეთის სამეფო, იმერეთის სამეფო, და სხვა და სხვა სამთავრო. მეხუთმეტე საუკუნიდან მეცხრამეტე საუკუნემდე საქართველოს გაერთიანება და მოლიანობა აღარ ღირსებია. იყო ქართველი ერი დანაწილებული რამოდენიმე სამეფოდ, არ იყო საქართველოს სამეფო.

თავის თავად ცხადია, რომ თვითეული სამეფო თავის საკუთარ სახელმწიფოებრივ პოლიტიკას აწარმოებდა და თვითეულს მათგანს საკუთარი საგარეო პოლიტიკა ჰქონდა. მაშასადამე, ლაპარაკი მაშინდელ „საქართველოს საგარეო პოლიტიკის“ შესახებ შეუძლებელია. ეს არის ქართული ისტორიული ფაქტი, რომელიც სრულებით არ განსხვავდება იმ ქვეყნების ფაქტისაგან, სადაც პოლიტიკური დანაწილება მომხდარა, როგორც მაგალითად: გერმანიაში და იტალიაში.

ოს ფაქტი, რომ საქართველო, ესე იგი, ქართველთა ნათესავთა მიერ დასახლებული ქვეყანა, დანაწილებული იყო რამოდენიმე სამეფოდ და სამთავროდ იმას არ ნიშნავდა, რომ ქართული ეროვნულხ მეობის იდეა არ არსებობდა ან საქართველოს მთლიანობის იდეა გამქრალი იყო. ჩვენი დიდი მეცნიერი და ისტორიკოსი ბატონიშვილი ვახუშტი (1696 — 1772), რომელმაც ქართველი ერის თავგადასავალი ზედმიწევნით იცოდა, ამბობს: —

„პირველი, უკეთუ ჰკითხო ვისმე ქართველსა ანუ იმერსა, მესხსა, ჰერ-კახსა, რა რჯული ხარ. წამს მოგიგებს, „ქართველი“. მეორედ, არს ამათ ყოველთა წიგნი და ენა ერთი იგივე ფარნაოზ პირველისა მეფისაგან ქმული: და ჰკითხოს მათ წინ-თქმულთა კაცთა. „რა ენა და წიგნი უწყი“. მოგიგებს მყის. „ქართული“. რამეთუ არა იტყვის, არცა ჰსჯულსა, ენასა და წიგნსა იმერთასა, ანუ მესხთა და ჰერ-კახთასა. არამედ ქართულს: მესამეა, არა-სადამე ვიხილავთ დიდთა შენებულთა და ეკკლესია მონასტერთა ანუ ხატთა და ჯუართა ძვირ-ფასთა. რომელთა ზედა იყოს სხუათა მეფეთა სახელნი, თვინიერ. „ჩვენ მეფემან საქართველოსამან ანუ ქართლისა და აფხაზეთისამან“. რომელთა ზედა წერილ არიანქუათა, ხატთა და ჯუართა ზედა, კვალად ესეცა ნიშანნი არიან. რომელნი უპყრჳ მეფესა ქართლისასა, ჰერ-კახთა ყარაია და ლილო, იმერთა ლიხთ მთის იქითი, სამცხისა, ტაშის-კარს ზეითი შბის - ყურ - ფანავრისამდე, სამხითისა აბოცი და სხვანი. რომელი შიხის ძეთა მიუღეს: არამედ ესენი საკმაო არიან აღმოჩენად.

გარნა გლახთა უწიგნოთაცა უწყიან ძლიერება გორგასლანისა, ალმაშენეელისა და თამარ მეფისა. გარნა შურითა ურთიერთად გარეშე მტერთაგან იქმნა განყოფილება. ვითარცა დავითისა და ნაონ დავითისა და მათ ქვეითთა“... (საქართველოს ბატონიშვილის ვახუშტის ქორონიკონები — 1201 — 1755წწ.)

პირდაპირ გენიოსური ათვისებით არის აქ გადმოცემული ქართველი ერის ისტორია არსი; ქართველი ერის ეროვნული შეგნებისა და მისი დამახასიათებელი თვისებანი; და იდეოლოგიურად, ეროვნული არსობის თეორია. რომელსაც ევროპაში მხოლოდ უკანასკნელ ხანაში ქადაგებდენ.

ქართველ-კულტურული მთლიანობა, რომელიც ასე მკვეთრად არის ბატონიშვილის მიერ დახასიათებული, მთელი ქართული ბატონიშვილის მანძილზე ბრწყინავს. გარნა პოლიტიკურადაც არ იყო მკვდარი საქართველოს მთლიანობის იდეა. ამის მოწამეა არამც თუ მარტო ლიტერატურული ძეგლები, არამედ ის განუწყვეტელი და დაუზოგველი ომები, რომელთაც მეფენი აწარმოებდენ ცენტრალური ხელისუფლების შესაქმნელად; მაგრამ ეს ცენტრალური ხელისუფლება, მთლიანი საქართველო ვერ შეიქმნა... — ერთიც უნდა ითქვას: რატომ მაინცა და მაინც ცენტრალისტური საქართველო უნდა შექმნილიყო? ხომ არ იყო აუცილებელი ქართველი ერის ისტორია ამ მხრივ საფრანგეთისა და მზგავსებოდა და არა გერმანიისას?

ისტორიული ფაქტია, რომ ქართველი ერის თვითული სამეფო — ქართლი, კახეთი, იმერეთი, თუ სხვა სამთავრო, თავის საკუთარ საგარეო პოლიტიკას აწარმოებდა და უცხო ძალისადმი დახმარებაში არავითარ ღალატს არა ხედავდა. ასე იყო ყველგან. ჩვენშიაც და ევროპაშიც.

ბ-ნმა ნ. უ.-მ „ბრძოლის ხმის“ (ივნისი, 1934 წ.) 44 №-ში „საქართველოც საგარეო პოლიტიკის“ შესახებ წერილი მოათავსა. ავტორმა გვერდი აუხვია ქართველი ერის ისტორიის სინამდვილეს და „საქართველოს“ საგარეო პოლიტიკაზე მსჯელობა დაიწყო. თავიდანვე საკითხის ასე ყალბად დასმა, რასაკვირველია, ყალბ დასკვნებს იძლევა.

ჩვენ ერთჯერ კიდევ უნდა გავიმეოროთ, რომ ისტორიის ჭეშმარიტების მიხედვით შეუძლებელია ვილაპარაკოთ საქართველოს საგარეო პოლიტიკის შესახებ ალექსანდრე პირველის შემდეგ — მესხეთმეტე საუკუნის პირველი ნახევრიდან, — მაგრამ შეგვიძლია ვილაპარაკოთ ქართლის, კახეთის, იმერეთის, და სხვა სამეფოთა თუ სამთავროთა საგარეო პოლიტიკის შესახებ.

საქართველო არ არსებობდა როგორც სახელმწიფო და ამიტომ არ არსებობდა საქართველოს საგარეო პოლიტიკაც. ჩვენ არ შეგვიძლია ამ

საკითხს არა - მეცნიერულად მივუდგეთ და ჟურნალისტური ილტვობის ცნებანი ვატრიალოთ და გამოვიყენოთ როგორც მოგვეპირიანება!

ყველასათვის ცნობილია: ქართლ-კახეთის სამეფომ (და არა საქართველომ!), ერეკლე მეფემ 1783 წელს რუსეთთან ხელშეკრულება დასდო რომლის ძალით რუსეთი ქართლ-კახეთის მფარველი უნდა ყოფილიყო განსაზღვრულ პირობებში. რუსეთმა ეს ტრაქტატი არ შეასრულა და 1801 წელს ქართლ-კახეთს ანექსია მოუხდინა. ესაა ისტორია.

ეხლა უყურეთ ბ-ნ ნ. ჟ.-ს, ისტორიას როგორ ამახინჯებს და სწერს: „საქართველო რუსეთის ხელში გადაიქცა სპარს-ოსმალეთის საფრთხობელა იარაღათ, რითაც ის აიძულებდა მათ დათმობებს. ხოლო საქართველომ კი სამაგიეროთ ვერ მიიღო ვერავითარი შეღავათი, ვერავითარი დახმარება ვერ მიიღო რუსეთისაგან. იქიდან მოდიოდნენ მხოლოდ ბერები, საჩუქრები და ულევნი დაპირებანი. ეს აშკარა მაჩვენებელია იმის, რომ ერთი, უძლიერესი, მხარე აწარმოებდა სახელმწიფო პოლიტიკას, ხოლო მეორე, უსუსტესი, არა სახელმწიფო, კერძო ინტერესების პოლიტიკას“.

რატომ არის ს აშკარა მაჩვენებელი და საიდან გამოიტანა ასეთი დასკვნა ბ-ნ ნ. ჟ.-მ? — რუსეთმა მოატყუა, მოაღორრა ქართლ-კახეთი, — დიდი რუსეთი სახელმწიფო პოლიტიკას აწარმოებდა! — ხოლო პატარა ქართლ-კახეთი, სუსტი, — კერძო ინტერესების პოლიტიკას! მაშ ერეკლე მეორეს ტრაქტატი ყოფილა ხელშეკრულება დადებული ერთი მხრივ სახელმწიფო პოლიტიკის მაწარმოებელ დიდი რუსეთთან და კერძო ინტერესების პოლიტიკის მქონე პატარა ქართლ-კახეთს შორის! ეს კერძო ინტერესები ყოფილა, როგორც სჩანს, ქართლ-კახეთის სამეფოს ინტერესები!

სიტყვა რა ასეთი უცნაური რამ, ბ-ნი ნ. ჟ. განაგრძობს: — „ეს უკანასკნელი მოვლენა დამახასიათებელია მთელი ფეოდალური წესწყობილებისა მთელ ქვეყანაზე. ინგლის-საფრანგეთის ჯაი წლის ომი იკვებებოდა ფრანგ ფეოდალების მიერ ინგლისის მოწვევით შინაურ საქმეებში ჩამოსარევით თავის მეფის წინააღმდეგ. აქ მეფე იცავდა თავის საბრძანებლოს მთლიანობას, რაიცა ნიშნავდა დაცვას ამავე დროს ნაციონალური ინტერესისა. ფეოდალები კი თავის ოჯახის და ლოკალური ინტერესების მეთაურათ გამოდიოდნენ“.

რა შუაშია ეს მაგალითი? რატომ არის აქ ის მოტანილი? ამ მაგალითის მიხედვით ფრანგი ფეოდალები ინგლისის ჯარებს იწვევდნენ ფრანგი მეფეს წინააღმდეგ, — იცავდნენ თავის ფეოდალურ ინტერესებს. რომელთაც მეფე გაერთიანების პოლიტიკით ემუქრებოდა. ჩვენს შემთხვევაში კი რუსეთი მოიწვია არა რომელიმე ფეოდალმა, არა რომელიმე პირმა, ვინც მეფეს ებრძოდა, არამედ თვით მეფემ, ქართლ-კახეთის მეფემ, ერეკლემ, და ეს მოწვევა მოხდა განსაზღვრული ხელშეკრულების მიხედვით, რომელიც ამ ორმა მხარემ, ამ ორმა სახელმწიფომ, კანონიერად ურთიერთ შორის დასდო! რა შედარება შეიძლება აქ ინგლის-სა-

ფრანგეთის აღნიშნულ მაგალითთან? რასაკვირველია, არაერთადა!

მოახდინა რა ასეთი აბრუნდი ქართულ ისტორიაში, ბ-ნი ნ. ყ. ქსნოსველ მეფეთაც არა ჰზოგავს და ცილისწამებით იგი მათაც ამათრახებს:

„რაკი საქართველო სავსებით მოექცა ფეოდალურ ურთიერთობაში, რაკი მეფენიც კი ცდილობდნენ ერის გაერთიანებას (ერეკლე მეორემ უარი თქვა იმერეთის შემოერთებაზე) და მთლიან სახელმწიფოს საფუძველზე დაყრდნობას, ამით აიშვა დამარღვეველი ელემენტების თარეშობა და მათ დარჩათ ბატონობა“.

უსმინეთ! მეფენიც კი არ ცდილობდნენ ერის გაერთიანებას! მეფეთაც კი არ სურდათ მთლიანი სახელმწიფოს საფუძველზე დაყრდნობა! ჯერ ერთი ვიკითხოთ: რომელი გიყი მეფე იტყვის უარს მთლიანი სახელმწიფოს შექმნის შესახებ!; და მთელი ეს შეუჩერებელი ბრძოლანი და ხშირი ომები, რომელთაც მეფენი თავაშვებულ ფეოდალთა წინააღმდეგ აწარმოებდნენ, მაშ რაღა ყოფილა ან რისთვის?

ბ-ნი ყ. კი ჩვენს მეფეებს გაერთიანების სურვილსაც ართმევს! ბრძანებს, რომ მათ ასეთი სურვილიც არ გამოუჩენიათ და ერეკლე მეორესაც თვითონ უთქვამს უარი, პირადათ თვითონ. იმერეთის შემოერთებაზე განა დასაშვებია ისტორიის ასე გადმოცემა? სინამდვილეში კი ამბავი ასე მოხდა: — ერეკლეს დროს წარმოიშვა საკითხი ქართველი ერის სამეფოთა და სამთავროთა გაერთიანების შესახებ: ქართლ-კახეთი, იმერეთი, ოდიში და გურია უნდა გაერთიანებულყვენ. 1792 წელს, სამი დღის განმავლობაში განუწყვეტელი თათბირი ხდებოდა და ბოლოს აღიარებულ იქმნა, რომ საგარეო პირობების გამო ასეთი გაერთიანების გატარება შეუძლებელია, მაგრამ მეგობრობისა და დახმარების აღთქმა მაინც იქმნა დადებული (რაც იმერეთმა კიდევ გაანაღდა კრწანისის ველზე!) აღძრული საკითხის უარყოფითად გადაწყვეტაში საგარეო ვითარებამ ითამაშა როლი. ჩვენ შეგვიძლია გავაკრიტიკოთ მოთათბირენი, უარეყოთ მათი სიფრთხილე თუ შიში, არ მოვიწონოთ მაშინდელი მდგომარეობის მათ მიერ დაფასება, მაგრამ წავართვათ მათ სურვილიც გაერთიანებისა. — ეს ყოვლად დაუშვებელი დამახინჯებაა ისტორიისა და ჩვენ მეფეთა შესახები ცილისწამება!

1801 წელს რუსეთმა მოსპო ქართლ-კახეთის სამეფო; 1810 წელს რუსეთმა დაიკავა იმერეთი და სოლომონ მეორეს ემიგრაციაში აღმოხდა სული; 1829 წელს რუსეთმა მოსპო გურიის სამთავრო და დედოფალი სოფიო რუსეთის წინააღმდეგ ბრძოლის დროს, ოსმალეთის მხრიდან, გულგახეთქილი გარდაიცვალა; 1858 წელს რუსეთმა დაიპყრო სვანეთი და კონსტანტინე დადმეკელიანის ფართო მკერდი ტყვიებით დაცხრილეს; 1867 წელს მოსპეს აფხაზეთის სამთავრო; 1868 წელს გააუქმეს სამეგრელოს სამთავრო. ესაა ისტორიული თარღები.

მაგრამ ბ-ნი ნ. ყ.-სთვის ეს ფაქტები არ არსებობს. — მისთვის არსე-

ბობს მხოლოდ ერთი აკვიატებული დებულება, რომელშიც მას სურს ქართველი ერის ისტორია ჩასტენოს, ჩასწიხლოს და მერმე განაცხადოს: — ქართული ეროვნული საგარეო პოლიტიკა სახალხო რევოლუციური მოძრაობით დაიწყო ესე იგი უნდა ვიფიქროთ, მარქსისტული მოძრაობით ანუ ნოე ჟორდანაის მოღვაწეობით!

ამ აზრის დასამტკიცებლად ბ-ნი ნ. ჟ. კვლავ ისტორიის დამახინჯებას მიმართავს და განაგრძობს: —

„ალარ იყო ნაციონალური საგარეო პოლიტიკა, გამეფდა ფეოდალური პოლიტიკა. ამით აიხსნება ისიც, თუ რა ხასიათის მოძრაობა გამოიწვია საქართველოს დამოუკიდებლობის მოსაპობამ. მაშინ როდესაც კახეთში და მთაში მღელვარება დაიწყო, ქართლი სდუმდა, ხოლო იმერეთი შორიდან სეირს უცქეროდა. როცა იმერეთი ადგა, ამერეთი სდუმდა. ე. ი. ანექსიას ერი შეხვდა დაქსაქსულათ, დაბნეულათ, მისი სხვადასხვა ნაწილები სხვა და სხვა ინტერესებით გარემოცული“.

განა ესაა ისტორია?! ესაა სიმართლე?! — ისტორია სხვაგვარია და ასეთი: —

1801 წელს რუსეთმა ქართლ-კახეთი შეიერთა; ბაგრატიონთა სამეფო ოჯახთა წევრები გადარეკა რუსეთში; სამეფო მოსპეს; „კახეთის ყველა მცხოვრებნი, სასულიერონი და არა-სასულიერონი“ ამ აქტის გამო რუსეთის მთავრობას წერილობით პროტესტს უცხადებენ; იარაღს ჰკიდებენ ხელს; „რაც რუსები მოვიდნენ საქართველოში, იქიდან 1812 წლამდისინ ქართველებმა ექვსი შეთქმა გაუკეთეს რუსებს საწინააღმდეგოდ იმათი გარეკვისათვის საქართველოდან“.

აჯანყება აჯანყებას მოჰყვა; მაგრამ პირველი დიდი აჯანყება მოხდა 1804 წ. მთიულეთში, სადაც მთიელებთან ერთად კახელები, ქართლელები და ოსები იბრძოდნენ; აჯანყებულებმა იმერეთში გაქცეული ბატონიშვილები იულონი და ფარნაოზი მოიწვიეს; ეს აჯანყება რუსებმა სისხლში ჩაახჩვეს; 80 მეთაური გაჰკოჭეს და ბატონიშვილები რუსეთს გადაადგდეს. მთიულეთი იბრძოდა, მაგრამ კახეთი და ქართლი არ აჯანყებულა. იმერეთი ამ დროს დამოუკიდებელი სახელმწიფო იყო და თავის უბედურ დღეებს განიცდიდა! რუსეთი კარზედ ადგა მას.

მეორე დიდი აჯანყება მოხდა კახეთში 1812 წ. ეს აჯანყება ჯერ მოედო ქიზიყს, მერმე ქართლს, და სამაჰმადიანო ქვეყნებსაც (დალესტანი, შირვანი, ყაზახ-შამშადილი).

აი ფაქტები!
იმერეთი სდუმდაო! - ბრძანებს ნ. ჟ.

1810 წელს რუსებმა ბრძოლით დაიკავეს იმერეთი და 1812 წ. იყო კახეთის აჯანყება! შეეშლო იმერეთს მაშინ აჯანყება? მაგრამ ამ საკითხს ვინ დაგიდევს?!

იმერეთის აჯანყება მოხდა 1819-20 წწ. — 1819 წ.რიონის პეტრე „თავადების, აზნაურების და რამოდენიმე ათასი ხალხის ყრილობამ“ გადასწყვეტა რუსები გარეკონ და თავისი მეფე აირჩიონ. აჯანყება აქაც რუსებმა სისხლში ჩაახჩვეს, ათი მათაური ჩამოახჩვეს, მრავალი ხიშტზე აავგეს... ამ დროს აღმოსავლეთი საქართველო, ამერეთი, აჯანყებებით წელგაწყვეტილი, მართლაც სდუმდა, მაგრამ სეირს კი არ უცქეროდა, სასეირო არც ერთი ქართველისათვის ეს არა ყოფილა! ამ დუმის მიზეზი კი ბ-ნ ნ. ჟ.-ს სიტყვით თურმე ისა ყოფილა, რომ ერის „სხვა და სხვა ნაწილი სხვა და სხვა ინტერესებით გარემოცული“ ყოფილა! აი სიმართლე და სამართალი!

მაგრამ ერთი აგვიხსნას ბ-ნმა ნ. ჟ.-მ შემდეგი გარემოება: —

1921 წელს საქართველო იყო მთლიანი, გაერთიანებული, ეროვნულად და სახელმწიფოებრივად ერთობილი, შედარებით ამ ძველ ხანასთან, რასაკვირველია, გაცილებით უფრო შეგნებული ეროვნული ზრახვებით. 1921 წ. ნოე ჟორდანია სამარცხვინოდ დამარცხდა და უცხოეთში გაიხიზნა; 1922 წ.სვანეთში მოხდა დიდი აჯანყება შემოსეული მტრის წინააღმდეგ, — სვანეთი იარაღით ხელში იბრძოდა, — დანარჩენი საქართველო სდუმდა! ან იქნებ სეირს უყურებდა! ბ-ნ ნ. ჟ.-ს სიტყვით გამოდის, რომ ქართველი ერი ამ უკანასკნელ დაპყრობას „შეხვდა დაქსაქსულათ, მისი სხვა და სხვა ნაწილები სხვა და სხვა ინტერესებით გარემოცული“! შემდეგ: შემდეგ მოხდა ხევსურეთის აჯანყება; ხევსურეთი იბრძოდა და ნადგურდებოდა; დანარჩენი საქართველო კი სდუმდა! ან იქნებ საეირს უცქეროდა! ბ-ნ ნ. ჟ.-ს სიტყვით, ეს იმას ნიშნავს, რომ ქართველი ერის „სხვა და სხვა ნაწილები სხვა და სხვა ინტერესებით გარემოცული“ ყოფილა! შემდეგ: შემდეგ იყო 1924 წ. დიდი აჯანყება. ყველა მხარეს არ მიუღია მონაწილეობა ამ აჯანყებაში.

ჩვენ დღემდე საშუალება არა გვქონდა აღგვენიშნა ის სიყალბე და ცილისწამება, რომელსაც ბ-ნი ნოე ჟორდანია ამ აჯანყებაში მონაწილე კუთხეების დახასიათების დროს მიმართავს. — თავის წიგნაკში: „რა მოხდა“, რომელიც 1924 წლის აჯანყებას შეეხება, იგი სწერს, რომ ამერი, აღმოსავლეთი საქართველოს შვილი, „ისტორიულათ მიჩვეულია მტერს იარაღით უსწორდებოდეს და ეს სამხედრო კულტურა მას შერჩა. იმერი არ საჭიროებდა ასეთ მუდმივ თავდაცვას, ვინაიდან შორს იყო მტრის შარავზიდან. თუ გურიაში ხანდახან შემოიჭრებოდა ოსმალო, უფრო კი აჭარა-ქობულეთელი, მას უპასუხებდენ არა რეგულიარული ბრძოლით, არამედ ტყეში გახიზვით და პარტიზანული თავდასხმით. *) სამხედრო

*) აქ უნდა შევნიშნოთ, რომ წარსულში რეგულიარული ბრძოლა ეხლანდელი გაგებით არც არსებობდა. ვ. ნ.

კულტურა აქ მეტად სუსტია. ამისთვის აქ აჯანყება იღებს დემონსტრაციის ხასიათს“... ერთი სიტყვით: ამერი იბრძოდა იარაღით, ხოლო იმერი, კერძოდ კი გურული, ან ტყეში გარბოდა ან სიმინდია ტაროს თუ ნაქურჩს ისროდა! აბსურდამდე დაყვანით სწორედ ასე გამოდის! ბ-ნი ნოე ჟორდანია ისტორიას იმიტომ კი არ მიმართავს, რომ სინამდვილე დაგვანახოს, ჭეშმარიტება გვითხრას, არამედ იმიტომ, რომ გადაამახინჯოს იგი და ასე გადაამახინჯებული თავისი აზრის ან მოქმედების, თავისი თავის გამართლების საბუთად გამოიყენოს, — თორემ ქართველი ერის ისტორიას სრულიად ზერეღედაც რომ თვალი გადაავლოთ. უნდა შეწუხდეთ იმ საკვებით უსამართლო, ყოვლად შეუსაბამო და შეუწყნარებელი დანახსიათებით, რომლითაც ბ-ნი ნ. ჟორდანია იმერეთს და კერძოდ გურიას უმასპინძლდება; ასეთი სიყალბე, ასეთი შეურაცყოფა პირდაპირ აღსაშფოთებელია. მაგრამ დავუბრუნდეთ საკითხს: —

1924 წლის აჯანყებაში მონაწილეობა მიიღო იმერეთმა, სამეგრელომ, გურიამ და სამხედრო რაზმებმა აღმოსავლეთში. ბ-ნ ნ. ჟ.-ს სიტყვით, უნდა გვეფიქრა, რომ ქართველი ერის „სხვა და სხვა ნაწილები სხვა და სხვა ინტერესებით გარემოცული“ ყოფილა! ეს არის სწორი და ღირსეული დაფასება ეროვნული ბრძოლისა? რასაკვირველია, „სხვა და სხვა ნაწილების სხვა და სხვა ინტერესებით გარემოცულობა“ არა ყოფილა იმისი მიზეზი, რომ იმერეთ - რაჭა - გურიის აჯანყების დროს ამერეთი სდუმდა. და სირცხვილია სეირის ცქერაზე ლაპარაკი!

თითოეულ ისტორიულ მოვლენას თავისი შინაგანი კავშირი აქვს და ურთიერთობრივი გამოწვევითი მიზეზობრივი დასაბამი და მისი ახსნა ან დაფასება მხოლოდ მისი გასინჯვით, გამორკვევით, გამოკვლევით, ინტუქტიური მიდგომით შეიძლება, — ისტორიაში დედუქტიურ მეთოდით სარგებლობა, განზოგადოება თუ ზოგადი დასკვნების გამოტანა, საშიშია საერთოდ, და ისეთი მწერალის ხელში, როგორიც არის ბ-ნი ნ. ჟ. ბოროტების იარაღიც, — ეს ჩვენ დავინახეთ და კვლავ ვიხილავთ. ეხლავ!

მოექცა რა ასე უღიერად ქართველი ერის ისტორიის ზემოაღნიშნულ ამბებს, ბ-ნი ნ. ჟ. თავს დაესხა ქართველი ერის მესვეურობას, მის პოლიტიკურ და კულტურულ ხელმძღვანელობას — თავადაზნაურობას. იგი სწერს: —

„გაბატონებლმა წრეებმა, დიდმა მემამულეებმა დასტოვეს ბაგრატიონთა დინასტია და თავისი ბედი გადასკვნეს რომანოვებს. პენსიები, ჩინები, ორდენები გახდნ მათი მონადირების საშუალებათ. ოჯახურ-წოდებრივი ინტერესი დადგა ერის ინტერესების მაღლა, ე. ი. წინანდელი ფეოდალური პოლიტიკა იქნა გაგრძელებული ახალ პოლიტიკურ ურთიერთობაში. ამ გარემოებამ გარიყა აჯანყებული ტახტის მემკვიდრე და მისი მომხრენი და ისინიც იძულებული გახდნ სპარსეთში სამუდამოთ გადახვეწილიყვენ. ასე დასრულდა გარღვევა ნაციონალური ტახტის და

მართველი წოდების ინტერესების. ხოლო ხალხს ხომ არაფერი ეკითხებოდა, გარდა მორჩილებისა თავთავიანთ მებატონეებისადმი“.

ჯერ ვაკვრით: რისთვის არის აქ ხალხი მოხსენებული? იქნებ ეს იმის საყვედურია, რომ მე18 საუკუნის დასასრულს პლემბისციტი არ მოახდინეს? მაშ რა მოსატანია აქ ეს წინადადება?

იმ დროის ისტორია კი ასეთი არის: —

1873 წლის ტრაქტატიდან, როგორც ერეკლე მეფე, ისე მისი მემკვიდრე და ბევრი სხვა, „გაბატონებული წრეებიდან“ ქართლ-კახეთისათვის დიდ სარგებლობას მოელოდნენ. მაგრამ მალე ბევრისთვის გამოიკვია, რომ რუსეთი ხელშეკრულებას არ ასრულებდა, ერეკლე მეფეს ატყუებდა*); ამ მოტყუებამ ბევრს გული გაუტეხა და ამიტომ რუსეთთან მოკიდებულების საკითხი მწვავე საკითხად გარდაიქცა, — განსაკუთრებით მაშინ, ოდეს ერეკლეს მემკვიდრე, გიორგი მეცაშეტის დროს, რუსეთთან ახალ ხელშეკრულებაზე შეიქმნა ლაპარაკი და მოლაპარაკებაც. — ქართლ-კახეთის ბედის გადაწყვეტის გარშემო ოთხი მთავარი პარტია ირაზმებოდა: 1. პარტია, რომელიც რუსეთს სრულიად და კატეგორიულად უარჰყოფდა — ალექსანდრე ბატონიშვილი და სხ.; 2. პარტია, რომელიც ქართლ-კახეთის სამეფოს წინააღმდეგი იყო და რუსეთთან შეერთებას ამჯობინებდა; ეს პარტია იყო მეტად მცირე, მაგრამ დარწმუნებული, რომ რუსეთი ქვეყანას კეთილდღეობასა და მშვიდობას მოუტანდა; 3. პარტია, რომელიც ბატონიშვილ იულონის გარშემო იყრიდა თავს; იგი იცავდა ქართლკახეთის სამეფოს და მოითხოვდა 1783 წ. ტრაქტატის განაღდებას; 4. პარტია ტახტის მემკვიდრე ბატონიშვილ დავითისა, რომელიც გიორგი მე-13-ს წამოწყებულ ხელშეკრულებას, მაშასადამე, ქართლ-კახეთის მეფის უფლებათა შეკვეცას თანხმდებოდა; 5. მოვიხსენიოთ მცირე პარტია — რესპუბლიკანელებსა, — რომელიც რუსეთსაც უარჰყოფდა და რესპუბლიკის დაარსებას ეტრფოდა (დუცალ ბარათაშვილი და სხ.).

*) თვით ერეკლე მეფეც იყო ამით შეწუხებული და როგორც გარსევან ჭავჭავაძის, მისი ელჩის, წერილიდან სჩანს, ელჩის შესახებაც უკმაყოფილებას გამოსთქვამდა, რაზეც ელჩი, ამ მეტად საინტერესო გრძელ წერილში, სხვათა შორის, შემდეგს უბასუხებდა: — რომ რუსები ჯარით დახმარების შესახებ დაპირებას კვლავ იძლევიან, ხოლო — „თუ. ამასაც გვატყუებენ. მე. აღარ. ვიცირა. პირველის. კაცებისაგან. პირდაპირ. ხელ მწიფის. მაგიერად.... მე. ხომ. ეჭვი. აღარ. უნდა მქონდეს. და. თუ. ახლაც. აღარ. შესრულდება. საქმით. მე. მაინც. ის. თქვენი. ბრძანება. შემისრულებია. რამ. შემიტყვია. მოგვეშველებიან. თუ. არა. უნდა ჰსცნათ. და. რაც. კიდევ. ამას. შ-დ. მებრძანება. მე. ჩემს ცდას. არ. დაეაკლებ.“...

რა შუაშია აქ ბ-ნ ნ. ე.-ს „გაბატონებული წრეები“, „დიდი მემამულეები“, რომელთაც ვითომ ბაგრატიონების დინასტია დასტოვეს და „თავისი ბედი გადაასვენეს რომანოვეს“!? აქ იდგა სამეფოს, ქვეყნის, ტახტის ყოფნა-არ-ყოფნის საკითხი და ბუნებრივია ის დას-დასობა, რომელიც ამ მწვევე საკითხის გამო დატრიალდა. რა მოსატანია აქ და ისიც ყალბად: „გაბატონებული წრეები“, „დიდი მემამულეები“?! — როგორც დავინახეთ ეს „გაბატონებული წრეები“, ეს „დიდი მემამულეები“ ექვს დასად, ექვს პარტიად არიან გაყოფილი და ეს არის ისტორია და არა ზღაპარი!

„გაბატონებულ წრეებს“, „დიდ მემამულეებს“, როგორც ბ-ნი ნ. ე. ასე ყალბად სწერს, არ დაუტოვებიათ ბაგრატიონები. როგორც აღვნიშნეთ იყო მხოლოდ მეტად მცირერიცხოვანი დასი, რომელიც რუსეთთან სრული გაერთიანების მომხრე იყო, მაგრამ ამ დასიდანაც, როდესაც რუსეთმა ქართლ-კახეთის სამეფო დასცა და ბაგრატიონები გადარეკა, ბევრი შემდეგ აჯანყებებში მონაწილეობას ლეებულობდა, ხოლო მერმედ, რუსეთის „გამარჯვებისა“ და დამკვიდრების შემდეგ, მას პასიურ წინააღმდეგობას მაინც უწყევდენ. განა დამახასიათებელი არაა მთავარ მართებელი პასკევიჩის წერილი 1829 წლისა?: — „მთელ საქართველოში არ არსებობს ისეთი, რომელზეც რუსეთის მთავრობას შეუძლია დაეყრდნოს, გარდა მარტო რუსის ჯარისკაცთა... თავდაზნაურობა არაფრით არ გამოეხმაურა ჩვენს მოწოდებაზე შილიციის გამოყვანაზე“...

პენსიები, ჩინები, ორდენები მაშინ არ გამხდარა ამ „გაბატონებული წრეების“, ამ „დიდი მემამულეების“ მონადირების საშუალებად; ბევრს, ბევრს, „გაბატონებული წრეებიდან“ ხიშტით გაუმასპინძლდენ, ტყვია მიართვეს და მამულეები ჩამოართვეს; ხოლო ამ პენსიების როლი უკვე რუსეთის დამკვიდრების შემდეგ იქმნა გათამაშებული, შემდეგში, და აშკარაა, რომ რუსეთის ერთგულნი და არა მარტო „გაბატონებულნი“ ჩინებსაც ლეებულობდენ, ორდენებსაც და პენსიებსაც...

რუსეთის მომარტებისა და დამკვიდრების შემდეგ, როცა ყოველი აჯანყება დამარცხდა და ცხადი შეიქმნა რუსების გარეკის შეუძლებლობა, — გაბატონებული წრეები შეურიგდენ ამას და შექმნილ პირობებში ახალი გზა, ახალი ტაქტიკა აირჩიეს: — ეს ტაქტიკა ყველაზე უფრო მკაფიოდ და სხარტულად ღენერალ ივანე აფხაზმა გამოსახა: — საქართველო არ არის იმდენად მომზადებული, რომ რუსების გარეკის შემთხვევაშიც, შესძლოს დამოუკიდებლობის შენარჩუნება არსებულ საგარეო პირობებშიო, ამიტომ საჭიროა ხანგრძლივი მუშაობა დამოუკიდებლობის მომზადებისათვის ანუ როგორც თვითონ ამბობს: — დრომ უნდა აღადგინოს საქართველო!

აი, ეს იყო ტაქტიკა იმ ხელმძღვანელ მოაზროვნე და მომქმედ ქართული გაბატონებული წრეებისა, რომელნიც საქართველოს არ გაქცე-

30663

ვიან და ბ-ნი ნ. ჟ. კი ბრძანებს: „ოჯახურ-წოდებრივი ინტერესების დაცვას
ერის ინტერესებზე შალდა ე. ი. წინანდელი ფეოდალური პოლიტიკა იქ-
ნა გაგრძელებული“-ო. გავონილა ასეთი აკინჯილება და ცილი?!

მაგრამ ბ-ნი ნ. ჟ. უდარდელად განაგრძობს: —

„საქართველოს საგარეო პოლიტიკა სავსებით კარგავს ნაციონალურ
ელფერს და ხდება თავადაზნაურობის ინტერესების დაცვათ რუსეთის
მთავრობის საშუალებით. ამიტომ საქართველოს ხმა აღარ ისმის არც ერთ
საერთაშორისო გართულებაში, რითაც მდიდარია მაშინდელი ეპოქა. ფე-
ოდალიზმი, როგორც პოლიტიკური ინსტიტუტი ირღვევა, მაგრამ ფეო-
დალური პოლიტიკა, პოლიტიკა პირადი გამორჩენის, გრძელდება. ეს
ხაზი თანდათან ხდება გაბატონებული წოდების კოლექტიურ ხაზათ და
ბოლოს ის ყალიბდება თვით ამ კოლექტივის ჩამოყალიბებით, მსგავსათ
რუსეთის თავადაზნაურობისა“.

ეს, ბეჩავო ისტორია, აბუჩად ავლებულ სიმართლევ!

რუსეთმა დაიმორჩილა მთელი საქართველო. მოსძო ბაგრატიონთა
ტახტი ყველგან. ვის უნდა ეწარმოებია ეს „საქართველოს საგარეო პო-
ლიტიკა“? რომელი დაპყრობილი ქვეყანა აწარმოებდა ან აწარმოებს სა-
გარეო პოლიტიკას? ასეთი არა ჩვეულებრივი ქვეყანის შესახებ არაფერი
გვსმენია! როგორ შეეძლო დაპყრობილ, დამონებულ საქართველოს ეწა-
რმოებია „ნაციონალური საგარეო პოლიტიკა“? ეს ბ-ნი ნ. ჟ.-ს საიდუმ-
ლოებაა და ალბად მას ჰგონია, რომ ბ-ნი ნოე ჟორდანია ეხლა აწარმოებს
საქართველოს საგარეო პოლიტიკას (სხვათა შორის: ყოველი საგარეო
პოლიტიკა ნაციონალურია და არა-ჯანდაბური!). როგორი თავის მოტ-
ყუება! — საგარეო პოლიტიკის წარმოება შეუძლია მხოლოდ დამოუ-
კიდებელ სახელმწიფოს და დაპყრობილი ერი, სხვათა შორის, იმისთვი-
საც იბრძვის, რომ ამ საგარეო პოლიტიკის წარმოების საშუალება აღი-
დგინოს, სუვერენული გახდეს, სახელმწიფო შეიქმნეს. ამის გულისათვის
ბრძოლის მთავარი საშუალებაა: ლეგალური გზით, როცა დამპყრობ ქვე-
ყანაში პარლამენტი და არალეგალური გზით, როცა დაპყრობილს ხმის
ამოღება არ შეუძლია; ან ორივე გზით. ჩვენ აქ არ ვეხებით ომისა და რე-
ვოლუციის მიერ მოცემულ შესაძლებლობას.

აჯანყებისა და შეთქმულების გზა ქართველმა ერმა არა ერთჯერ სცა-
და და დამარცხდა; რუსეთის თვითმპყრობელობის პირობებში კი, მაშინ,
ლეგალური გზით ბრძოლა შეუძლებელი იყო. ერთად ერთი ვინც დამო-
უკიდებლობისათვის იბრძოდა — ეს ყო ემიგრაცია. მაგრამ მთავარი ემი-
გრაცია რუსეთში იყო დაბმული და იგი 1832 წლის შეთქმულებაში აქ-
ტიურ მონაწილეობას მაინც ღებულობდა; საზღვარგარედ გარდახვეწი-
ლები კი ახდით ბრძოლას მართლაც ეწეოდნენ; ეს, იყო ბატონიშვილი
ალექსანდრე; იმერეთის მეფე, სოლომონ მეორე; გურიის დედოფალი სო-

ფიო. და შემდეგ იმერეთის ბატონიშვილი თავის უფლებებს პატივს
ექცება!

საქართველოში მყოფ თავადაზნაურობას რა საგარეო პოლიტიკა უნდა ეწარმოებია? მისმა დიდმა უმრავლესობამ იარაღით იბრძოლა, დამარცხდა და შემდეგ ახალი გზით დაიწყო სიარული. ხელმძღვანელობის მთელი მუშაობა გადავიდა ეროვნულ-კულტურულ ასპარეზზე. მთელი თაობანი მუშაობდნენ ამ სარბიელზე შეუჩერებლად, უანგაროდ. რა შუაშია აქ „ფეოდალური პოლიტიკა“? რა შუაშია აქ პოლიტიკა „პირადი გამორჩენის“? ან რა სათქმელია, რომ „საქართველოს საგარეო პოლიტიკა ჰკარგავს ნაციონალურ ელფერს და ხდება თავადაზნაურობის ინტერესების დაცვათ რუსეთის მთავრობის საშუალებით“-ო.?!

საქართველოს, უფრო სწორედ, ქართული სამეფოების პოლიტიკა მოკვდა ამ სამეფოების სიკვდილთან ერთად, და თავადაზნაურობის ინტერესები კიდევ, საქართველოს არ-არსებულ საგარეო პოლიტიკაში არ გამოიხატებოდა, — და თუ თვითმპყრობელი რუსეთი, განსაკუთრებით ვორონცოვის დროს, და მის შემდეგაც, თავადაზნაურობას იცავდა, უპირატესობას აძლევდა, ეს მისი პოლიტიკა იყო, რათა ქართველი თავადაზნაურობის უკმაყოფილება შეენელებია და შეეჩერებია. ამისი საბუთი ბევრია, როგორც ოფიციალური, ისე არა ოფიციალური. რომ ქართველი თავადაზნაურობა საერთოდ არ იყო რუსეთის გულწრფელი ერთგული და აბსოლუტური მომხრე, ამას ამტკიცებენ ოფიციალური მოხსენებანი მეფისნაცვლების, მთავარმართებლების, გუბერნატორების, რომელთა საიდუმლო მოხსენებებში მეტად ხშირადაა ნათქვამი, რომ ქართველი ხალხი არ არის სანდო, რომ იგი სეპარატისტულია, ოცნებობს საქართველოზე; განსაკუთრებით ნდობის ღირსი არაა ქართული ინტელიგენცია, „მაღალი წრეებიც, რომელნიც გარეგნულად დიდი ერთგულებით ეპყრობიან თვითმპყრობელობას, საექვო“... შეიძლება ეს გადაჭარბებაც იყოს, მაგრამ მმართველთა ასეთი შეხედულება ხომ ფაქტია!

ისტორიული ფაქტია: გაიხადა რა საქართველო თავის ბაზად, რუსეთმა განაგრძო კავკასიის დაპყრობა. ამ დაპყრობაში მონაწილეობას ქართველებიც ღებულობდნენ და ამის ერთ-ერთი მოტივი ჩვენ გრიგოლ ორბელიანმა და ნიკოლოზ ბარათაშვილმა გვამცნო: შურს ვიძიებთ იმ ხალხებზე, ვინც ჩვენს ქვეყანას ამდენი უბედურება თავს დაატეხესო!

შემდეგ ბ-ნი ნ. ე. მოგვითხრობს 1837 წლის და 1854 წლის ომის ამბებს და ბრძანებს: —

...ამ საერთო ევროპიულ დავაში საქართველოს ხმა არ ისმის, ქართველი მოღვაწენი არა ჩანან და არ ზცავენ ყოველ შემთხვევაში ერეკლე მეფის რუსეთთან დადებული ტრაქტატის ზღუდუხებლობას. ეგვევ განმეორდა ყირიმის ომის დროს 1854 წ., როცა კავკასიის ირგვლივ დიდი ომი

გაჩაღდა და შავ ზღვაზე გამოვიდა ინგლის-საფრანგეთის ესკადრა სეთის წინააღმდეგ“.

როგორ ვიფიქროთ ეხლა?: შეეძლო დაპყრობილ და დამონებულ საქართველოს „ამ საერთო ევროპიულ დავაში“ ხმა ამოეღო? — ჩვენ ვფიქრობთ : არა. — „ქართველი მოღვაწენი არ სჩანან“-ოო! — ღმერთო შეგცოდნე, რომელ მოღვაწეებზე ლაპარაკობს აქ ავტორი? მთელი მეზრდოლი თაობა, რომელმაც 1832 წლის მარცხი განიცადა, გადასახლებიდან ეხლახან ბრუნდებოდა, ოპოზიციას რუსული არწივის კლანჭებში სული ეხუთებოდა და ბ-ნი ნ. ყ. კი ამბობს: 1837 წელს საქართველომ და მისმა მოღვაწეებმა ხმა არ ამოიღესო? რატომ არდგენს ბ-ნი ყ. ისეთ დებულებას, რომელსაც ისტორიულად არავითარი გამართლება არა აქვს ან რა უფლებების ძალით უყენებს იგი ბრალდებას ამ ხანის თაობას?? ეს ხომ განგებ და განზრახ წარმოდგენილი ბრალდებაა, რომ შემდეგ სთქვას — არავინ ზრუნავდა საქართველოს საგარეო პოლიტიკაზე, მხოლოდ ჩვენო!

ყირიმის ომი! ევროპის სახელმწიფოებმა მთელი კამპანია მოაწყვეს რუსეთის წინააღმდეგ. ამ ამბავთან დაკავშირებით ბ-ნი ნ. ყ.-ას მოჰყავს მარქსი და მოაქვს მისი აზრიც : —

„ოსმალეთი იძლევა წინადადებას საქართველოს ოკუპაციისას და ამ გზით ყარსიდან და მით მთელი ამიერ-კავკასიიდან რუსის ჯარის გარეკისას. საფრანგეთი მხარს უჭერს ამ პროექტს, ინგლისის სამხედრო მინისტრი წინააღმდეგია იმ მოსაზრებით, რომ მტრის ტერიტორიაზე ჯარის ექსპედიცია ხაფანგიაო. მარქსი თავის წერილში ებრძვის ამ შეხედულობას და ამბობს, რომ მინისტრს შეიძლება „საქართველო მართლა მიაჩნია მტრათ და არა მეგობრათ, ის საქართველო, რომელიც წარმოდგენს კავკასიაში რუსეთის პოლონეთს. ოსმალეთის პროექტი არის მთელი შინაარსით გაბედული, კარგათ დამწიფებული და შეიძლება ერთათ-ერთი სტრატეგიული იდეა, რაც ამ ომმა მოგვცა“. შემდეგ ავტორი იძლევა თავის პლანს: ჯარის გადასხმა სამეგრელოში, დაქერა ქუთაისის, წასვლა ტფილისზე და რუსის ჯარის განდევნა და სხ. იბადება საკითხი: ვინ იყო მართალი, ინგლისის მინისტრი თუ მარქსი? უეჭველია პირველი, საქართველო ამ დროს იყო „მტრის ქვეყანა“, ხოლო მარქსი გამოდიოდა იმ მოსაზრებიდან, რომ დაპყრობილი ერი არ შეიძლება იყოს დამპყრობელის ერთგული, ინგლისს ქონდა რასაკვირველია, თავის დიპლომატიური აგენტებისაგან ცნობები, რომ ქართველი თავადაზნაურობა იბრძვის რუსის გვერდით და მაშასადამე მოკავშირეთა დასაყრდნობი ბაზა ამ ქვეყანაში არ მოიპოვება.. ამავე დროს, მოკავშირეთა აგენტები მუშაობდნენ აბხაზეთში და სამეგრელოში, მაგრამ სამეგრელოს დედოფალის ეკატერინეს გული ვერ მოინადირეს. ცნობილია მისი პასუხი მათდამი: „ვერ უღალატებ ჩემს ხელმწიფე იმპერატორსო“. მას აზრათაც არ მოსვლია

მოეთხოვა სამეგრელოს ავტონომიის საერთაშორისო ცნობა მიიღო იმიტომ, რომ ის უყურებდა თავის ქვეყანას არა სახელმწიფოს, არა ფეოდალური თვალსაზრისით. ქვეყანა ეკუთვნოდა მას კერძო საკუთრების საფუძველზე, რომელსაც მართავს, გაყიდის თუ გააქირავებს თანხმად თავისი ოჯახური ინტერესებისა. ამით აიხსნება ისიც, რომ როგორც სამეგრელოს მთავრის შემკვიდრე ნიკოლოზი გახდა სრულწლოვანი, მან რუსეთის მთავრობას მიყიდა ფულზე ყველა თავისი უფლებები და თვითონ გადადგა. სამეგრელო პოლიტიკური ერთეულიდან უცებ გადაიქცა ადმინისტრატიულ ერთეულად, მაზრად, მაზრის უფროსის სამართელოთ. ე. ი. ფეოდალური პოლიტიკა პრაქტიკულად ხორციელდებოდა მესამოცე წლებშიაც და ეს არავითარ პროტესტსაც კი არ იწვევს საზოგადოებაში! "...

ჯერ ვაკვრით: აი, როდის გაიხსენა ბ-ნმა ნ. ე.-მ მარქსი! 40 წლის განმავლობაში სწერდენ ჩვენში მარქსისტები, სწერდენ მარქსზეც, მაგრამ როდის ან სად გაუშხელიათ, რომ მარქსი საქართველოს საკითხს ასე უყურებდა, ან თუ იცოდენ ეს?

მაგრამ თავისთავად სამეგრელოს საკითხი საინტერესოა და ნაკლებადაც ცნობილი. ამიტომ ჩვენ შემდეგ წერილში მას დაწვრილებით შევვხებით და მკითხველს მოვუთხრობთ სამეგრელოს ამ ხანის ისტორიას და არა ზღაპარს....

ვიკ. ნოზაძე

მთავრობის საკითხის გამო

ჩვენი წერილის იმ ადგილმა, რომელიც მთავრობის საკითხს შეეხებოდა, ერთგვარი გაკვირვება გამოიწვია და საყვედურითაც კი მომმართეს, რომ მე საქმის ვითარებას კარგად არ ვიცნობ და ტყუილად მოვუწოდებ სხვებს შემოკრბენ ეროვნული მთავრობის გარშემო, თუ იგი ეროვნული მიზნების სიმაღლემდე ავა და პარტიულს დაუქვემდებარებს ეროვნულს.

უნდა აღვიარო, რომ ემიგრაციის ცენტრიდან შორსმყოფობის გამო, ჩვენ მართლაც ახლოს არ ვიცნობთ საქმის ნამდვილ ვითარებას, მაგრამ ჩიანი ზემოაღნიშნული დებულება სრული, სისწორით გამომდინარეობდა ეროვნული ბრძოლის ლოლიკიდან. მართლაც ხომ ასე იყო: დამფუძნებელმა კრებამ უკანასკნელ წუთებში დაავალა ნოე ყორღანის მთავრობას. უცხოეთში განეგრძო საქართველოს დამოუკიდებლობისათვის ბრძოლა. ჩვენი კრიტიკული დამოკიდებულება ამ მთავრობისადმი მით იყო გამოწვეული, რომ ეს მთავრობა ამ ბრძოლას პარტიული ხაზით აწა-

რმოებდა; რომ იგი ვერ სცილდებოდა მეორე ინტერნაციონალის დადგენებს; რომ მან შემოიფანტა და დაქსაქსა ეროვნული ძალები; რომ მისი მთავარი და ორჭოფი ტაქტიკის გამო არევედარევა შეიტანა ამ ბრძოლის ფრონტში; რომ იგი „ჩაწყობის“ გზით ეკვეთა ყველა თავის მოპირდაპირე ძალებს, ხელოვნურათ მისი ულაზათო ტაქტიკის მიერ შექმნილთ, — თუ საერთოდ არ მოვიხსენიებთ იმ მარცხებსა და დამარცხებასეთი იყო ჩვენი კრიტიკის საკითხები, — თორემ თვით მთავრობის არბებს, რომელიც მას არც ამ ემიგრაციაში ყოფნის დროს მოჰკლებია-სებობის ან არ-არსებობის საკითხი ჯერ არ ყოფილა ჩვენ მიერ წარმოდგენილი. ჟორდანიათ ემიგრაცია (და არა ვინმე სხვა) მაინც მთავრობად აღიარებდა ესე იგი საქართველოს ეროვნული სუვერენობის მატარებელად და მისთვის მებრძოლად. ყველას ასე გვექონდა გაგებული, რომ ეს მთავრობა არსებობდა და იგი მცირე სარბიელზე, რომელიც მას დაურჩა თუ არ აკეთებდა რაიმეს, არ ახდენდა მაინც.

აღმოჩნდა, რომ ეს ასე არა ყოფილა. — ჩვენთვის ესლა გამოირკვა (და ალბად არც ბევრმა სხვამ იცის!), რომ ჩვენი ვერედ წოდებული მთავრობა თურმე არც არსებულა და საქართველოს სუვერენული მატარებელი მთავრობა დიდი ხანია რაც გამქრალა! — კიდევ მეტიც: საქართველოს რესპუბლიკის კონსტიტუცია, რომელიც ზარბაზნების გრილის დროს იქმნა დამტკიცებული, და რომელსაც ჩვენ ესცნობდით, — თურმე ისიც მოსპობილი ყოფილა!

და ყველაფერი ეს როგორ მოხდა, რომ ემიგრაციის ფართო წრეებმა ამის შესახებ არაფერი იციან? როგორ მალულად და საიდუმლოდ გააუქმეს ეს მთავრობა და როგორ გამოუყვანეს წირვა საქართველოს კონსტიტუციას?!

ამა წლის აპრილის „დამოუკიდებელი საქართველო“ (№100) მკითხველს არწმუნებს, რომ კონსტიტუცია არამც თუ არსებობს, სავალდებულოცა იგი ჩვენთვის! აი რასა სწერს მეთაურში: — „მტერმა შეაჩერა ის (სახელმწიფო, კონსტიტუცია), უღელი დაადო თვით ერს, მაგრამ ჩვენთვის დღესაც სავალდებულოა, როგორც გუშინ, ერის უზენაესი ნებისყოფა, მისი კონსტიტუცია“...

ეგრეთ წოდებული სოც.-დემ. ორგანიზაციების კონფერენცია (ნამდვილად კი სოც. დემ. პარტიის ერთი ნაწილის უბრალო კრება) აი რას ამბობს „ნაციონალური მთავრობის“ შესახებ: —

საქართველოს ნაციონალური მთავრობა უცხოეთში გადმოხვეწილი და თავის ქვეყნისთვის მომუშავე, წარმოდგენს ერთს იშვიათ მოვლენას ხალხთა ისტორიაში. არც ერთს დაჩაგრულ და დაპყრობილ ხალხებს არ შერჩენიათ დიდ ხანს თავისი დამოუკიდებლობის იურიდიული გამოხატულება, თავისი ნაციონალური ხელისუფლება, რომელსაც შესძლებოდა

ხანგრძლივად წარმოდგენა თავისი სამშობლოსი უცხოეთში და თავის უკან დარაზმვა თავის ერის". — აბა უსმინეთ ამ კილოს! ისეთი დაწერილი, თითქო დიდი სასახელო და საქებური ამბავი მომხდარიყოს; ისეთი ენითაა აქ დახატული ეს ამბავი, თითქო ამის გულისათვის მადლობაც კი უნდა ვუთხრათ ნოე ჟორდანიას. — ფაქტიურად მდგომარეობა სხვაგვარია: უცხოეთისათვის ეს მთავრობა დიდი ხანია რაც არ არსებობდა და თუ პარიზში ფორმალურადაც საქართველოს საელჩო მაინც სულს იბრუნებდა, ეს იყო არა ჟორდანიის მთავრობის ცნობა, არამედ საქართველოს სუვერენობის გამომხატველის ელჩის ცნობა, თუმცა, როგორც ვიცოდით, მხოლოდ დროული, სანამ არავის აწუხებდა.

ამ „იშვიათ მოვლენას“ — საქართველოს მთავრობას ვცნობდით ჩვენ და მოვსთხოვდით ასულიყო იგი „ისტორიულ დანიშნულებამდე“! მაგრამ სინამდვილეში: ეს მთავრობა ასცდა ამ დანიშნულებას და პარტიულ ბიუროში ჩაიკეტა. ჩვენ მოვითხოვდით გამოსულიყო იქიდან, მაგრამ ჩვენი მოთხოვნა თურმე ზედმეტი იყო; ზედმეტი იყო იმიტომ, რომ აღარც მთავრობა არსებულა და აღარც კონსტიტუცია.

რას ამბობთ. ბატონო! — გაკვირვებით იკითხავს მკითხველი — და ჩვენ მზად ვართ ეხლავე წარუდგინოთ მას ამის შესახები საბუთი.

ნოე რამიშვილის ტრალიკული სიკვდილის შემდეგ, პოლიტიკურ წრეებში რალაც არეგდარევა და შიშიანობა დაწყებულა! როგორც ეტყობა: კრება კრებას მოჰყოლია და ამის შედეგად დაბადებულა შემდეგი ცირკულარი: — „თანახმად ჩვენი კონსტიტუციის მე-70 მუხლისა მთავრობის თავჯდომარე არის საქართველოს უმაღლესი წარმომადგენელი, ის ნიშნავს უცხოეთში ელჩებს, უძღვება მათ მუშაობას, ასრულებს კანონებსა და დადგენილებებს, ახდენს სამმართველოს სხვა და სხვა დარგის რევიზიას და სხვა... ჩვენს პირობებში მხოლოდ ამ მუხლის ამუშავება შეიძლება მთელი კონსტიტუციიდან. დანარჩენ მუხლებს აღარა რეალური საფუძველი.

„მაშასადამე თავჯდომარე თავის ხელში იღებს მთელ საგარეო მუშაობას და მას ხელმძღვანელობს თავის ოფიციალური თუ არა ოფიციალური წარმომადგენლების საშვალებით.

„მთავრობა როგორც კოლეგია რჩება თავის ადგილზე და ატარებს თავჯდომარის პოლიტიკას. ის წარმოადგენს ერთ მთლიან პოლიტიკურ ერთეულს, რომლის თვითეული წევრი ვალდებულია თავის მოქმედებაში იხელმძღვანელოს არა პირადი, არამედ მთავრობის პოლიტიკით, ვინაიდან ჩვენ არ გვაქვს სამინისტროები, არც დეპარტამენტები, არც მათი კანცელარია. ამიტომ მთავრობის წევრი არის არა მინისტრი, არა ამა თუ იმ დარგის მართველი, როგორც ეს ნორმალურ საქართველოს პირობებში გვქონდა. არამედ მხოლოდ წევრები ნაციონალური მთავრობის.

წევრნი გაერთიანებული არიან მთავრობისა და მისი კანცელიარიის მიერ“...

გაიგეთ ბატონებო, რა მომხდარა?!

ეს საბუთი რომ ბ-ნ ნოე ჟორდანიას განკარგულება იყოს მარტო, — კიდევ ჰო, მაგრამ ამ დოკუმენტს ადასტურებს და კვერს უკრავს ფგრედ წოდებული პარტიათა წარმომადგენლების ცენტრი (27 დეკემბერს, 1930 წელში). — რას გვეუბნება ჩვენ ეს ცირკულიარი?

ჩვენი კონსტიტუციის თანახმად, მთავრობის თავჯდომარე არის საქართველოს უმაღლესი წარმომადგენელი. თუ კონსტიტუცია ჩვენთვის ძალაშია, მაშინ ეს მუხლიც (70) ძალაშია. მაგრამ ნოე ჟორდანიას ცირკულიარი ამბობს, რომ „დანარჩენ მუხლებს აღარა აქვთ რეალური საფუძველი“—ო. გაუგებრობაა აქ თუ თავის მოტყუება? ან კონსტიტუცია ძალაშია და მას აქვს ჩვენთვის რეალური საფუძველი, ან მას ასეთი არაფერი არ აქვს და მაშასადამე, აღარც ეს მე-76 მუხლი იმოქმედებს და ამ თავისი ცირკულიარით ბ-ნი ჟორდანია „საქართველოს უმაღლეს წარმომადგენლად“ თავს ვეღარ გაასაღებს. მაგრამ ჩვენი კონსტიტუციის ძალით მთავრობის თავჯდომარე ხომ ამასთანვე არის რესპუბლიკის უმაღლესი წარმომადგენელი?! რა საჭირო იყო ამ მე-78 მუხლის მოყვანა? რისი გულისათვის? ან რატომ მთლიანად არ გადმოგვცეს იგი ცირკულიარში? ან ვინ მისცა ბ-ნი ჟორდანიას უფლება თავის ხელში აეღო მთელი საგარეო მუშაობა? რომელ მუხლში სწერია ეს?

მადლობა ღმერთს: კონსტიტუცია დაბეჭდილია და არა მარტოდ ბ-ნი ჟორდანიას ხანდუკში ჩაკეტილი. რას ამბობს ეს კონსტიტუცია მთავრობის ანუ აღმასრულებელი ხელისუფლების შესახებ?

მუხლი 66: — აღმასრულებელი ხელისუფლება ეკუთვნის რესპუბლიკის მთავრობას.

მუხლი 67: — მთავრობის თავჯდომარე (პრეზიდენტი) ირჩევა ერთი წლით პარლამენტის მიერ. იგივე პრეზიდენტი არ შეიძლება შემდეგშივე აირჩეს.

მუხლი 68: — სხვა მინისტრები, მთავრობის წევრები, მოიწვევიან ხელისუფლებაზე პრეზიდენტის მიერ, რომელიც მათ ირჩევს პარლამენტის არჩევნებში მონაწილეობის უფლების მქონე მოქალაქეთაგან.

მუხლი 69: — მთავრობის წევრებს არ აქვთ უფლება აღასრულონ სხვა რაიმე ფუნქცია ან პროფესია. მათ შეუძლიათ იყონ მხოლოდ წევრები პარლამენტისა ან ერობის საბჭოსი.

და ბოლოს ჩვენთვის საინტერესო მუხლი 70, რომელიც ნ. ჟორდანიას თავის ცირკულიარში მოჰყავს: —

მთავრობის თავჯდომარე არის რესპუბლიკის უმაღლესი წარმომად-

გენელი. იგი ნიშნავს საქართველოს წარმომადგენლებს უცხოეთში ხელმწიფოებთან და მის წინაშე არიან წარმოგზავნილი ამ უცხოეთის წარმომადგენლები. ხელის შეშლის გამო, მთავრობის გადაწყვეტილების არ - ქონების დროს, თავჯდომარეს შეუძლია არაჩვეულებრივი ტიტრით, მიმართოს რესპუბლიკის სამხედრო ძალას, მაგრამ დაუყონებლივ აცნობოს პარლამენტს. კანონებისა და მათი შესახები დადგენილებების აღსრულებისათვის, გამომდინარეობენ მთავრობის თავჯდომარისაგან, რომელსაც არა აქვს უფლება შეაჩეროს კანონის მოქმედება ან ხელი შეუშალოს მის აღსრულებას. თავჯდომარეს აქვს უფლება დანიშნოს არაჩვეულებრივი კონტროლი სხვა და სხვა საჯარო ადმინისტრაციული დეპარტამენტებისათვის ან ადგილობრივი ადმინისტრაციისათვის ან რევიზიისათვის განსაკუთრებულ საქმეებში კანონით გადაწყვეტილი წესის თანახმად. თავჯდომარეს არა აქვს სხვა რაიმე უფლება გარდა იმიშესაძლებელია თუ არა ის, რასაც ამბობს ბ-ნი ჟორდანიას თვის ცირკული, ასეთი გრძელი არის ეს მე-70 მუხლი და აბა ეხლა ვიკითხოთ — ლიარში? იქ კი ის ამბობს, რომ „ჩვენს პირობებში მხოლოდ ამ მუხლის სა, რაც მინიჭებული აქვს კონსტიტუციის მიერ.

ამუშავება შეიძლება მთელი კონსტიტუციიდან“-ო. ბ-ნი ჟორდანიას ამბობს, რომ ეს შეიძლება და „დანარჩენ მუხლებს აღარა აქვთ რეალური საფუძველი“-ო. კარგი და პატიოსანი! მაგრამ ცირკულიარის ზემოდ-მოყვანილ წინადადება რომ მოსდევს შემდეგი წინადადება: „მაშასადამე თავჯდომარე თავის ხელში იღებს მთელ საგარეო მუშაობას და მას ხელმძღვანელობს თავის ოფიციალური თუ არა ოფიციალური წარმომადგენლების საშუალებით“-ო — ეს რომელ მუხლზეა დამყარებული!? ნოე ჟორდანიას ემყარება მე-70 მუხლს. ეს მუხლი ჩვენ სავსებით მოვიყვანეთ და იქ ამის მზგავსი არაფერი არის თქმული. მაშ საიდან მოჭორეს ეს ამბავი. რომლის მიხედვით ბ-ნი ჟორდანიამ მთელი საგარეო მუშაობა“ ჩაიბარა?! დაბეჭდილი და დამტკიცებული კონსტიტუციის ასე უკანონოდ გამოყენება ალბად შეიძლება და ამას ბ-ნი ჟორდანიას და პოლიტიკური ცენტრი არ ერიდება.. სიყალბესაც სჩადის.

ჩვენ ვსთქვით: ან კონსტიტუცია არსებობს ჩვენთვის და სავალდებულოცაა, როგორც ამას ამბობს ჟურნალი „დამოუკიდებელი საქართველო“, ან იგი არ არსებობს სრულიად. თუ იგი არსებობს. მაშინ ბ-ნმა ნ. ჟორდანიამ კონსტიტუცია დაარღვია და მაშასადამე იგი უნდ იქმნეს პასუხისგებაში მიცეული 75 მუხლის მიხედვით — პარლამენტის მიერ. სადაა ეს პარლამენტი? — შესანიშნავი თამაშა გამოდის, არა!?

რა გვიჭირს. კეთილყოფაში ვართ და ბ-ნი ჟორდანიას შეუძლია თავი გაიროს. დასჭრას და შეჭკეროს ქალაღზ, თავისი ოცნების კონსტიტუცია და დიქტატურაც გამოაცხადოს! მაგრამ „დამოუკიდებელ საქა-

დებენ და სხვას ის უთხრას რასაც თვითონ აკეთებს.

ცირკულიარი საინტერესოა თავისი ფსიქო-პათოლოგიური ხასიათით, პოლიტიკური დომხალით და აზროვნების სიბეჩავით. აბა რას ნიშნავს ეს? — მთავრობა როგორც კოლეგია რჩება თავის ადგილზე და ატარებს თავჯდომარის პოლიტიკას“.. ან მთავრობა არის კოლეგია, რომელსაც შეუძლია რომელიმე საკითხზე იმსჯელოს, იაზროვნოს, და გადასწყვიტოს ყოველი საკითხი, ისე როგორც ამას ყოველი კოლეგია შერება, — ან იგი არ არის კოლეგია და არის უბრალოდ თავჯდომარის პოლიტიკის გამტარებელი. მაგრამ თუ ეს კოლეგია „ატარებს თავჯდომარის პოლიტიკას“, მაშინ ეს რაღას ნიშნავს?: „ის (მთავრობა) წარმოადგენს ერთ მთლიან პოლიტიკურ ერთეულს, რომლის თვითეული წევრი ვალდებულია თავის მოქმედებაში იხელმძღვანელოს არა პირადი, არამედ მთავრობის პოლიტიკით“.! წინა წინადადებაში ნათქვამი იყო, რომ მთავრობა „ატარებს თავჯდომარის პოლიტიკას“, მეორე წინადადებაში კი ამბობენ, — „თვითეული წევრი (მთავრობისა) ვალდებულია.. იხელმძღვანელოს... მთავრობის პოლიტიკით“... ესე იგი მთავრობა ყოფილა მარტო ნოე ჟორდანია! მაშ ვილა არიან სხვები? ან რატომღა არის ეს კოლეგია?

საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის კონსტიტუციის მე-73 მუხლის ძალით კი „მთავრობის თვითეული წევრი წარმართავს მისთვის მინდობილ სამინისტროს ერთგვარად დამოუკიდებლად და მხოლოდ თავისი პირადი პასუხისმგებლობით პარლამენტის წინაშე“... მართალია, ნ. ჟორდანიათ სამინისტროები აღარ სცნო, მაგრამ ეს მთავრობს წევრები ხომ არსებობენ და ისინი მისი ყურმოჭრილები უნდა იყვნენ და მას დაემორჩილონ. სასაცილოა, რომ მეტად სამწუხარო არ იყოს, აქ, ამ გარდახვეწილობაში დიქტატურობიას თამაში!

რას გვეტყვის ჩვენ დღეს „დამოუკიდებელი საქართველო“, რომელიც მარტო ჩვენთვის ახდის კონსტიტუციას სავალდებულოდ!

შ. მალაკელიძე

ქართული მწერლობის შესახებ ფრანგულად

J. Karst: Prof. des Langues et Littératures Orientales à l'Univ. de Strasbourg: Littérature Géorgienne chretienne.. Librairie Bloud et Gay.1934.

დიდი ხანია არ დაწერილა ფრანგულ ენაზე უცხოელის მიერ მეცნიერული შრომა კულტურის რომელიმე დარგში საქართველოს შესახებ, თუ არ ბ-ნ ბრიერის ქართული ენის გრამატიკა. ამის მიზეზი პირველ

ყოვლისა ჩვენ, ქართველებს გვედება: არ ვაწარმოებთ არავითარ სერიოზულ პროპაგანდას ჩვენი ქვეყნის წარსულის შესახებ. ამიტომ მით უფრო დიდი ღვაწლი მიუძღვით იმ იშვიათ უცხოელებს, ვინც ჩვენს დაუხმარებლივ ეცნობიან ჩვენს კულტურას, სწავლობენ, იკვლევენ მას და აცნობენ თავის ქვეყანას. ასეთია ბ-ნი კარსტი, სტრასბურგის უნივერსიტეტის პროფესორი, რომელმაც ამას წინად გამოუშვა წიგნი: „ქართული ქრისტიანული ლიტერატურა“, ავტორის სიტყვით, „ეს შვენიერი და მნიშვნელოვანი ლიტერატურა ამ ვაჟკაცური და რაინდი ერის“-ა.

არსებითად ეს შრომა წარმოადგენს მეთოდურად გადმოცემულს ჩვენი ლიტერატურის ისტორიას, როგორც სასულიერო ისე საერო დარგში და აგრეთვე მოცემულია ჩვენი მწერლობის ისტორიოგრაფია. ეს წიგნი მოკლე სახელმძღვანელოა, — იგი არც კი შეიცავს სრულ ორას გვერდს.

ბ-ნი კარსტი ასცდა იმ სიძნელეს, რომელიც მოკლე შრომას ვრცელ საკითხზე ჩვეულებრივად თან დაჰყვება. და იგი სტოვებს შთაბეჭდილებას ზედმიწევნით სრულადს და მკაფიოს. ეს შრომა იმით არის დასაფასებელი, რომ მისი ავტორი აღჭურვილია დამთავრებული ცოდნით საქართველოს კულტურისა და ლიტერატურის საკითხებზე. ავტორს ეტყობა, რომ სერიოზულად შეუსწავლია ყველა ჩვენი სალიტერატურო და საისტორიო გამოკვლევა, მათში ადვილად გარკვეულა და მეტად ნიჭიერად უსარგებლია.

წიგნი შესდგება ორი ნაწილისაგან: — პირველში ავტორი იხილავს სასულიერო მწერლობას; მეორეში — საეროს. პირველ ნაწილში ის აღნიშნავს ჩვენი სულიერი კულტურის ცენტრებს — მონასტრები — და მათ შემოქმედებითი მუშაობას ბიბლიურ-ლიტურდიულ, დოღმატიურ, ჰაგიოგრაფიულ და სხვა, როგორც ორიგინალურ. ისე მთარგმნელთა ბრწინვალე პლეადას. მეორე ნაწილში შესანიშნავ კვინტესენციას უკეთებს ყველა მნიშვნელოვან მწერალთა შემოქმედებას. ცნობილ და ავტორიტეტულ მკვლევარებზე დაყრდნობით. ამის სანიმუშოდ მკითხველებს მივუთითებთ სულ რვა გვერდზე დაწერილ შოთა რუსთაველის შესახებ მონოგრაფიაზე.

მკითხველი ამავე ნაწილში გაიცნობს ქართული საისტორიო მწერლობის თანდათანობითი განვითარებას: — ავტორი ეხება „ქართლის ცხოვრების“ შედგენასა და ისტორიას, ვახტანგ მე-ნ-ის მოღვაწეობას, შემდეგ ვახუშტის და სხვა მწერალთ.

წიგნი გარეგნულადაც მეცნიერულად არის დამუშავებული: შეიცავს მნიშვნელოვან წყაროების ბიბლიოგრაფიას, გეოგრაფიულ ინდექსს, პირების, სათაურების და თემების საძიებელს. და ბოლოს, დაბეჭდილის სწორედ გაგებისათვის დამატებით შენიშვნებს.

ამ ნაშრომის მიხედვით უცხოელი მიიღებს შთაბეჭდილებას, ^{ქართული} ^{ლიტერატურა} ქართული ლიტერატურა, მთელ თავის გრძელ მანძილზე, ეტანება ძველ და თანამედროვე უცხოეთის საუკეთესო ნიმუშებს, მათ ლებულობს არა მექანიკურად, არამედ შეგნებითა და შინაგანი შეთვისებით, ეროვნულ სულიერ ნიადაგზე ნიჭიერად გარდაქმნისა და გადამუშავების საშუალებით. ამასთან ერთად რჩება შთაბეჭდილება ქართული ლიტერატურაზე, როგორც წმინდა ეროვნულზე.

ბ-ნ კარსტის მთელ შრომას ნათლად აზის ჩვენი კულტურის სიყვარულის დაღი; მოხერხებული შედარებებით — სადაც ხშირად უპირატესობას აძლევს ქართველ მწერლებს — ასე მაგალითად: ვის-რამიანი და ტრისტან და იზოლტა, „ტრუბადური“ საიათნოვა, რუჟთაველი და დანტე, საბა-სულხან ორბელიანი და ლა-ფონტენი. იგი სცდილობს დაინტერესოს უცხო მწერლები, გაიცნონ ახლო და შეისწავლონ ჩვენი წარსული და ლიტერატურა. თვით ბ-ნი კარსტი იძლევა პირველ მაგალითს: ცნობილ ვახტანგის კანონების გამოქვეყნებით; უკანასკნელის სრული ტექსტი უკვე იბეჭდება ავტორის კრიტიკული შესწავლით.

ბ-ნი კარსტი დიდი მადლობის ღირსია ასეთ შესანიშნავი შრომის — დაწერისათვის, ჩვენი კულტურის უცხოეთის ასპარეზზე გამოტანისათვის.

3. ჯიბლაძე . .

სულხან - საბა ბერმანულად

Die Weisheit der Lüge gesprochen von Sulchan-Saba Orbeliani; übersetzt aus dem Georgischen von Prof. Dr. M. Tsereteli. Einleitung von Dr Surab Avalischvili. Herausgegeben von A. Metreveli. Berlin.1933.

ბ-ნ ა. მეტრეველს მიზნად დაუსახავს გერმანულ მკითხველს მიაწოდოს ქართული ლიტერატურის ნიმუშები და ამისთვის მისი პირველი გამოცემა მიეძღვნა სულხან ორბელიანს. თუ შოთა რუსთაველს არ მივიღებთ მხედველობაში, არჩევანი მეტად კარგია და ისიც უნდა აღვნიშნოთ, რომ გამოცემაც ტექნიკურად ძვირფასად შესრულებულია. „სიბრძნე-სიცრუის“ წიგნი უთარგმნია ბ-ნ მიხეილ წერეთელს და უნდა ითქვას, დიდი ხელოვნებითა და ნიჭით. საბას მოკლე, სხარტული და გამოკვეთილი ქართული, ასე ძნელად გადასაცემი გერმანულ ენაზე, ზედმიწევნით დაცულია თარგმანში და ყველაზე უფრო მნიშვნელოვანი და უძნელესიც — ეს ჰუმორის გადმოცემა, აგრეთვე მიღწეულია. დიდი სიამოვნებით წავიკითხეთ გერმანულადაც საბას იჯავ-არაკები და მადლო-

ბა ვიგორძენით მთარგმნელისადმი, რომელმაც ასე შევნიერად შეასრულა თავისი ძნელი ამოცანა.

თარგმანის წინასიტყვაობა და თვით საბას ბიოგრაფია, ეკუთვნის ბ. შიხ. წერეთელს, ხოლო ტექსტის განმარტებანი ანუ შესავალი ბ-ნ ზურაბ ავალიშვილს.

ჩვენ საკვებით ვიზიარებთ ბ-ნ წერეთლის შეხედულებას, რომ წიგნის სათაური უნდა თარგმნილიყო — „ვაისპაიტ დერ ლუევე“ და არა როგორც რუსულად და ინგლისურად — „ქნიგა მუდროსტი ი ლეი“ ან „დთი ბუუკ ოვ უისდომ ენდ ლაის“. — თვით ქართული სახელწოდება არ ამართლებს და არც შინაარსიც, რადგან საბას წიგნი მართლაც წიგნია სიცრუის სიბრძნის შესახებ.

ჩვენ გავგვაკვირვა ბ-ნ ზურაბ ავალიშვილმა. ჩვენ ვიცოდით, რომ იგი მეტად განსწავლული და დიდათ-დიდი ცოდნის პატრონი იყო, მაგრამ თუ იგავ-არაკებისა და ზღაპრების დარგშიც იგი ასეთი სპეციალისტი იყო, ამაზედ წარმოდგენაც არა გვქონდა. ბ-ნი ავალიშვილი იკვლევს წყაროებს და არჩევს იმ ჩარჩოს, რომელშიც საბას არაკები და ზღაპრებია მოქცეული; ამისთვის იგი მიმართავს მსოფლიო ლიტერატურის ძეგლებს ამ დარგში, როგორც მაგალითად, ინდოეთის, სპარსეთის, არაბეთის, ოსმალეთის, საბერძნეთის, სირიულის, საერთოდ ევროპიულის და სხვა; გარჩეულია ყველა არაკი და გატარებულია პარალელი მზგავსთან უძველეს ლიტერატურაში თუ გადმოცემაში, და ბოლოს, ავტორი იმ დასკვნამდე მიდის, რომ ის, რაც ორბელიანმა დაამუშავა, ეკუთვნის არა ერთს, არამედ მრავალ ხალხს. მისი საკუთარი ერი, ქართველი ერი, წარმოდგენილია დიდათ-დიდ ღირსებით მისი არა-ჩვეულებრივი ენის შეძლებით და მისი ღირსშესანიშნავი მწერლობითი ხელოვნებით. „მრავალი ძაფი, რომლითაც წიგნი „სიბრძნე სიცრუისა“ გადაბმულია აღმოსავლეთთან, სულ ერთია, ქრისტიანულ თუ მუსულმანურ კულტურასთან, და რომელიც მისი შინაარსის განხილვის დროს ასე გარკვეულად მონჩანს, არავითარ შემთხვევაში არ ამცირებს არც მის გამოკვეთილ და მრავალფეროვან, წმინდა ქართულ სახეს და არც აზიანებს იმ შთაბეჭდილებას, ამ შრომის უკან მდგომ ძლიერი პიროვნების (ორბელიანის) შესახებ“-ო.

ვუსურვებთ ბ-ნ მეტრეველს ამ მიმართულებით შესძლებოდეს ამ წამოწყების გაგრძელება.

ბ. ბებურიშვილი

ქართული პრობლემის აქტუალობისათვის

Georges Gvazava: La Phase actuelle du Problème Géorgien. Paris, 1934.

საქართველოს საკითხის ეხლანდელი ვითარება არის ბ-ნ გიორგი გვაზავას ამ წიგნაკის საგანი. ავტორს მოკლე და ხსარტული მიმოხილ-

ვით გადმოცემული აქვს საქართველოს გეოგრაფიული მდგომარეობა და მისი მნიშვნელობა, ისტორიული თავდასავალი, რუსეთ-საქართველოს ხელშეკრულება 1783 წ., საქართველოს ვითარება, როგორც პოლიტიკური ერთეულის, რუსეთის სახელმწიფო კანონში; შემდეგ გადმოცემულია დამოუკიდებლობის აქტის მუხლები, აღნუსხულია საქართველოს იურიდიულად მცნობ სახელმწიფოთა სია, ნაჩვენებია რუსეთ-საქართველო 1920 ხელშეკრულება, — მერმე მოხსენებულია 1921 წ. თავდასხმა და 1924 წ. აჯანყება; და დაბოლოს ავტორი ჩერდება ხალხთა ლიგის დამოკიდებულობაზე საქართველოსთან და ასკვნის, რომ საქართველოს საკითხი მჭიდროდ დაკავშირებულია კაცობრიობისა და ცივილიზაციის უმაღლეს ინტერესებთან. წიგნაკი დაწერილია ქართული საკითხის პროპაგანდის მიზნით და ამ მხრივ იგი კარგადაა შესრულებული. იგი გამოცემულია ხალხთა ლიგის საზოგადოებთა ქართული ასოციაციის

ინ. პაპუაშვილი

ქართული გამოცემანი

ვლასა მგელაძე: 26 მაისი, პარიზი, 1934 წ.

ვლასა მგელაძის ეს წიგნაკი, ძნელია რომელიმე ცნობილ ლიტერატურულ დარგს მიაკუთვნოთ. ეს არ არის მოგონებათა აღწერა, არ არის არც მხატვრული ნაწარმოები, — ორივე ერთად კი საკმაოდ შეზავებულია და ნახულ-გაგონილი, იმპრესიონიზმით არის გადმოცემული; აქაა გრძნობათა განცდების აღსახვა კაზმული სიტყვით და თვით სათაურით — 26 მაისი — ავტორს სურდა ეთქვა, რომ დიმიტრი ყიფიანის ტფილისში მოსვენება, სემინარს შეგრძობს გაფცვა, ივანე კერესელიძის გარდაცვალება, ნიკ. ბარათაშვილის გადმოსვენება, ხელოსნობა-ამქრობის ქართული ამბები, სემინარიის შეგირდების აჯანყება, ალექსანდრე ყაზბეგის გასვენება, ეგნატე ნინოშვილის დასაფლავება, კრწანისის ველზე პანაშვიდი, გაბრიელ ეპისკოპოზის დაკრძალვა, რაფიელ ერისთავის იუბილე და სხვა და სხვა, იყო თარიღები, ოდეს ამოძრავდა ქართველი ერის ეროვნული სულის გამოღვიძების მამოწმებელი მოვლენები, რაც 26 მაისს წინ უძღოდა და მას ამზადებდა! წიგნი იკითხება აღტაცებით და მხურვალეთ ვურჩევთ ყველას, მათ, ვინც მომსწრეა ამ ამბავთა, გაიხსენონ ისინი, ხოლო ვისაც არა გაუგია რა მათ შესახებ, გაიგონ იგი! ხოლო ბ-ნ ვლასა მგელაძეს უნდა ვსთხოვოთ: მოგონებათა ასეთი მარმაროს ნატეხებით ნუ დაკმაყოფილდება და ბევრის მომსწრე და თანამოზიარემ გადმოგვიშალოს გარდასულ თაობათა სრული და ნამდვილი, მართალი თავდასავალი წარსულთა დროთ მანძილზე.

ალ. ასათიანი: ქართული კოლიტიკის ძველი და ახალი ბზებში. პარიზი, 1934 წ.

ალ. ასათიანის ამ წიგნაკის დანიშნულებაა ქართული პოლიტიკის

ძველი გზები გაარკვიოს და ახალი ასახოს. ამ ისტორიულ-ანალიტიკურ ნაწილში ავტორი ფართოდ უდგება საკითხს და ამბობს, რომ უკანასკნელი საუკუნის გასწორვ ქართულ ეროვნულ მსველელობას სამი სახეობა ჰქონდა: პირველი ხანა, ოდეს დაკარგული თავისუფლებისათვის იარაღით იბრძოდენ; მეორე — ოდეს სამოციანთა მეთაურობით დაიწყო ეროვნულ-კულტურული აღორძინებისათვის დაუდგრომელი მუშაობა; მესამე — სოციალისტური მოძრაობა; მეორესა და მესამეს ბრძოლის პროცესში წარმოიშვა სოც.-ფედ. და სოც.-რევ. პარტია, რომელნიც მეორე დასს უახლოვდებოდენ თავისი ეროვნული პროგრამით და მესამეს კი სოციალური საკითხების გეგმებით.

აქ უნდა შევნიშნოთ, რომ ასეთი ზოგადი და ფართო შემოფარგვლა ამ ეპოქებისა, მხოლოდ პირობით თუ შეგვიძლია მივიღოთ, როგორც ზოგადი თვალგადავლება, თორემ არსებითად ამ უკანასკნელი საუკუნის განმავლობაში ასე პირწმინდათ ეს სამი დასი ერთი მეორეს არ მისდევდა, და საზოგადოებრივი აზროვნების ეს სამივე სახეობა ერთი მეორესთან თანაარსებობდა უკვე 60 წლებიდან, — ხოლო გამარჯვება უკანასკნელ დასს შერჩა მრავალ მიზეზთა გამო, რომელსაც „ორნატი“ არა ერთხელ შეეხო.

შემდეგ ავტორი უდგება 1921 წლის მერმედ მომხდარ ამბებს, და აქ იგი ხედავს, რომ წარმოიშვა ახალი მოძრაობა, ახალი სულით, — არა პროგრამებითა და დოკრინებით შეიარაღებული, — არამედ შეღებილი სისხლით ეროვნული დამოუკიდებლობისათვის. ამ ახალ მოვლენას ბ-ნი ალ. ასათიანი უწოდებს მეოთხე დასს.

შემდეგ ავტორი ეხება მარქსიზმს და უარყოფს მას, როგორც შეუფერებელს საქართველოსათვის, თუმცა სოციალისტურ მოძრაობას საერთოდ ბუნებრივად სთვლის. ეხლა კი, ავტორის აზრით, „ქართველი ერის ცხოვრებაში მომხდარ მძლავრ გარდატეხებმა მოინელა და თავიდან მოიშორა მრავალი დოგმები და იდეები, რომელნიც შინაურ პოლიტიკურ წყობას შეეხებოდა“, — და ეხლა იგი სდვას რეალ ამოცანების წინაშე ეროვნული მეობისათვის ბრძოლის ასპარეზზე: მისთვის აღარ არის საკითხი დოქტრინებისა და დოგმების, არამედ არის ერთად ერთი რეალური პოლიტიკა, რომელიც უნდა მიემართოს არსებული პირობების მიხედვით.

ავტორი ფიქრობს, რომ ახლო მომავალში მოხდება დასავლეთისა და აღმოსავლეთის შორის დამოკიდებულების გარდატეხა და ამ შემთხვევაში საქართველოსა და კავკასიას საკმაო დიდი როლის თამაში შეუძლიათ, თუ ისინი ერთად იქნებიან. მისი აზრით „კავკასიაში თავს იყრის აღმოსავლეთისა და დასავლეთის გზები არა მარტო გეოგრაფიულად, არამედ სულიერად და კულტურულად. ის კიდევ გახდება მათი ეკონომიური და კულტურული ურთიერთობის გზა და ხიდი“-ო.

ეს თავის თავად საინტერესო საკითხია და გაბატონებული მფლობელთა კავკასიის შესაძლებელ როლზე მსოფლიო პოლიტიკის საზრისით. ეს შეხედულება ახალი არ არის, — მეტად შორეულ წარსულში აქვს მას დასაბამი, — მაგრამ იქნებ ვიფიქროთ ეხლა, რომ იგი სავსებით ჭეშმარიტი არ არის! იქნებ უფრო ახლო ღრმა შესწავლით აღმოჩნდეს, რომ კავკასია დღეს უკვე აღარ არის დასავლეთისა და აღმოსავლეთის გზა და ხიდი?! ჩვენ დღეს მხოლოდ ექვს გამოვსთქვამთ და ამ საკითხს მომავალში დავუბრუნდებით.

შემდეგ ბ-ნი ასათიანი გადადის ემიგრაციის ამბებზე, აკრიტიკებს ხელმძღვანელ პოლიტიკას, და საერთო მტრის წინაშე ერთი ფრონტით წარდგომას მოითხოვს. ხოლო ამ საერთო ფრონტში მისი აზრით ადგილი არ უნდა ჰქონდეს იმ წრეს, „რომელიც კიდევ ვერ დასცილებია საბოლოოდ მარქსისტულ იდეასა და მეთოდებს“-ო. ამ უკანასკნელთა გარეშე გაერთიანება იქნება „მებრძოლი ერის ნაწილის, ქართული ემიგრაციის დამკვიდრება იმ საფუძვლებზე, რომელზედაც არის დამყარებული საქართველოს მებრძოლი ფრონტი“-ო.

ბ. ფიცხალავა: ისტორიული ლანდშეპი, პარიზი, 1934 წ.

ავტორის განზრახვა იყო „პატარ-პატარა ამბების სახით, გავაცნოთ მკითხველებს საქართველოს ისტორიის ზოგიერთი მთავარი ეპიზოდები... ეხლანდელი ქართველობის უდიდესი ნაკლია თავის ერის თავგადასავალის სრული უცოდინარობა და ამით მეტად შეფერხებულია, როგორც ჩვენი საზოგადოებრივი, ისე ყოველდღიური ცხოვრება“ — რაც სრული ჭეშმარიტებაა — და ამ მიზნით, ამ ხარვეზის შესავსებად, ავტორს მოთხოვნილი აქვს „ისტორიულ ლანდშეპ“-ში : წმ. ნინოს სიზმარი, არჩილის თავის განწირვა, ხაკანის ტყვე, ბაგრატ მეოთხის სიკვდილი, დავით აღმაშენებელი და ხოჯა იბრაჰიმი, ჯალალ-ედინ, ცოტნე დადიანი, დიმიტრი თავდადებული და სხ. ესაა მოთხოვნილი საერთო ხასიათის, დიდი სიყვარულის გრძნობით გადმოცემული. მაგრამ ეს არ არის ის ისტორია, რომლითაც შესაძლებელი იყოს იმ გზის გარკვევა, რაზეც ბ-ნი ავტორი ანე მსჯელობს სრულიად სამართლიანად: „ადამიანები, რომელთაც არა უწყიან რა თავის ქვეყნის გარდასრული ამბების, ვერასოდეს აწარმოებენ სწორს ეროვნულ პოლიტიკას და ვერც პრაქტიკულ უნარიანობას გამოიჩენენ, რადგან ხინამდვილისაგან გარიყული არიან“-ო. ბ-ნი ფიცხალავას მადლობა ეკუთვნის ამ ნაშრომისათვის, რომელიც ბევრისათვის და განსაკუთრებით ახალი თაობისათვის, საჭირო სახელმძღვანელოა.

ბ. ვარდანი

ფული და მასალები შემდეგი მისამართით უნდა გადმოგზავნოს: —

Mr AKAKI CHAVGOULIDZE
50, Rue Vauthier, Boulogne-sur-Seine, France.